

บทที่ 4

บุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน

ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใด ฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 (ป.วิ. อนุ มาตรา 2(4)) คำว่าผู้เสียหายจึงหมายความว่ารวมถึงบุคคล 2 จำพวก คือ ผู้ได้รับความเสียหายโดยตรง กับบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนด้วย ซึ่งก็ได้แก่บุคคลดังบัญญัติไว้ใน มาตรา 4, 5 และ 6 สำหรับความเสียหายในที่นี้ มีความหมายกว้างเพราะรวมถึงตั้งแต่เสียหายต่อ ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ชื่อเสียงเกียรติยศ เสรีภาพ เป็นต้น

ประเภทของผู้เสียหาย

ผู้เสียหายมี 2 ประเภทคือ

- (1) ผู้เสียหายโดยตรง คือ ผู้เสียหายที่แท้จริง
- (2) ผู้เสียหายที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยตรง ตามที่ระบุไว้ ตามมาตรา

4, 5 และ 6

1. ผู้เสียหายโดยตรง การที่จะพิจารณาว่า บุคคลใดจะเป็นผู้เสียหายโดยตรง หรือเป็นผู้เสียหายโดยแท้จริงนั้นมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้ คือ

- 1.1 ต้องมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น
- 1.2 บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดนั้น
- 1.3 เป็นความเสียหายต่อสิทธิ
- 1.4 บุคคลนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

1.1 ต้องมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น

โดยที่ ป.วิ.อนุ มาตรา 2(4) บัญญัติว่า “ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง...” จึงอธิบายได้ว่า กรณีจะมีผู้เสียหาย เกิดขึ้น ตามความหมายของมาตรา 2(4) ได้นั้น เบื้องต้นจะต้องมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก่อน เสมอ ถ้าไม่มีการกระทำความผิด ย่อมไม่มีผู้เสียหาย ส่วนกรณีใดที่จะถือเป็นความผิดนั้น ต้อง พิจารณาตามกฎหมายสารบัญญัติว่าด้วยความผิดทั้งหลายที่ถือเป็นความผิดทางอาญา กล่าวคือ เรื่องใดมีกฎหมายบัญญัติไว้ถึงการกระทำว่าเป็นความผิดทางอาญา เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ,

ประมวลรัษฎากร , ประมวลกฎหมายที่ดิน และพระราชบัญญัติต่างๆ เช่น พ.ร.บ.จรรยาบรรณ , พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค , พ.ร.บ.ป่าไม้ ฯลฯ เป็นต้น

1.2 บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดนั้น

การกระทำความผิดอาญา อาจแยกการกระทำออกได้เป็นการกระทำต่อบุคคล เช่น ความผิดต่อชีวิต , ความผิดต่อร่างกาย , ความผิดเกี่ยวกับเพศ เป็นต้น หรืออาจเป็นการกระทำต่อทรัพย์สิน เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งหลาย ความเสียหายที่ได้รับจึงอาจเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพ หรือชื่อเสียง ฯลฯ เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงผู้ได้รับความเสียหายได้ก็จะพิจารณาถึงตัวผู้เสียหายได้ อันจะมีผลเป็นการกำหนดได้ว่า ในคดีนั้นๆมีผู้เสียหายหรือไม่และใครเป็นผู้เสียหาย มีความผิดทางอาญาบางประเภท รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย เอกชนไม่ใช่ผู้เสียหาย เช่น ความผิดตามพ.ร.บ.จรรยาบรรณ , ความผิดตามพ.ร.บ.อาวุธปืน , ความผิดทางพ.ร.บ.คนเข้าเมือง , ความผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากร เป็นต้น คดีเหล่านี้ถือว่าเอกชนไม่ได้เป็นผู้ถูกกระทำ ถือเป็น การกระทำต่อรัฐ รัฐจึงเป็นผู้เสียหาย

1.3 เป็นความเสียหายต่อสิทธิ

คำว่า “สิทธิ” ก็คือสิ่งที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้มีทั้งกรณีสิทธิที่มีอยู่ในตัวบุคคล เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในร่างกาย หรือสิทธิในเสรีภาพ เป็นต้น ความเสียหายต่อสิทธิดังกล่าว เช่น ความเสียหายต่อชีวิตร่างกาย ความเสียหายต่อเสรีภาพ เป็นต้น นอกจากสิทธิที่มีอยู่ในตัวบุคคลแล้ว ยังรวมถึงสิทธิในทรัพย์สินหรือทรัพย์สินอีกด้วย ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิทธิดังกล่าว เช่น ความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือทรัพย์สิน เป็นต้นนอกจากนี้ในบางกรณีอาจเป็นความเสียหายต่อสิทธิ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น ความเสียหายต่อกรรมสิทธิ์ ผู้มีกรรมสิทธิ์เป็นผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4)

ฎีกาที่ 1339/2522 จำเลยใช้คนขับรถบรรทุกดิน บรรทุกผ่านที่ดินของโจทก์ เป็นความผิดตาม ป.อาญา มาตรา 365(2) อันเป็นความผิดต่อกรรมสิทธิ์ โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นผู้เสียหาย จึงร้องทุกข์และฟ้องคดีได้ แม้ที่ดินนั้นจะมีผู้เช่าทำนาอยู่ก็ตาม

1.4 บุคคลนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

ผู้เสียหายโดยนิตินัย คือหลักบริสุทธิ คือต้องเป็นผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมด้วยในการกระทำ ความผิด ไม่ว่าจะฐานะเป็นตัวการด้วยกันหรือเป็นผู้สนับสนุน ก่อหรือใช้ หรือยินยอมให้ผู้อื่น กระทำความผิด เหล่านี้ไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับ “ตัวผู้เสียหาย” ในลักษณะและความผิด ประเภทต่างๆ

ก. ผู้เสียหายโดยนิตินัย

ฎีกาที่ 577/2496 ผู้ที่สมัครใจเข้าวิวาททำร้ายร่างกายกัน จะมาเป็นโจทก์ฟ้องผู้วิวาททำร้ายร่างกายมิได้

ฎีกาที่ 340/2506 (ประชุมใหญ่) จำเลยหลอกลวงโจทก์ว่า จำเลยเป็นผู้ใกล้ชิดกับอัยการ และผู้พิพากษาเรียกร้องเอาเงินเพื่อนำไปให้เพื่อช่วยให้บุตรโจทก์หลุดพ้นคดีอาญา โจทก์หลงเชื่อ ได้มอบเงินให้จำเลยไป การกระทำของโจทก์ครั้งนี้ เป็นการร่วมกับจำเลยนำสินบนไปให้เจ้าพนักงาน อันอาจถือได้ว่าโจทก์ใช้ให้จำเลยกระทำความผิด โจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหาย ที่จะนำคดีฐานฉ้อโกงมาฟ้องจำเลย

ฎีกาที่ 954/2502 หญิงยินยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ถือว่าหญิงนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำผิดด้วย จึงไม่ใช่ผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) และแม้หญิงนั้นจะถึงแก่ความตายลง บิดาของหญิงนั้นก็ไม่มีสิทธิจัดการแทนตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) ได้

หมายเหตุ ผู้ที่ทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นยินยอม จะมีความผิดตาม ป.อาญา มาตรา 302 แต่หญิงที่ยินยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก หญิงนั้นมีความผิดโดยเฉพาะตาม ป.อาญา มาตรา 301 หญิงผู้ยินยอมจึงไม่มีความผิดฐานร่วมกระทำความผิดด้วยกันกับผู้ที่ทำให้หญิงแท้งลูก ตาม ป.อาญา มาตรา 302 ไม่ ดังนั้นที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “ถือว่าหญิงนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำ ความผิดด้วย” คงมีความหมายเพียงว่า หญิงนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำผิดตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นมากกว่า

ฎีกาที่ 1281/2503 ผู้กู้ยอมให้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดนั้น ไม่ใช่ผู้เสียหายในกรณีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา(ไม่เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย) โดยเหตุผลที่ผู้กู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วย คือยอมให้เขาเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นเอง (การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่มีความผิดตามพ.ร.บ.ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 มาตรา 3 กำหนดระวางโทษ จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ)

ฎีกาที่ 78 – 79/2502 โจทก์และจำเลยทะเลาะกันแล้วต่างคนต่างค่ากัน โดยจำเลยค่าก่อน แล้วโจทก์จึงค่าตอบ โจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย โจทก์ฟ้องว่าจำเลยอุหมิ่นซึ่งหน้าไม่ได้

หมายเหตุ ฎีกาข้างต้นนี้ เป็นกรณีต่างค่าได้ตอบในเหตุทะเลาะในวาระเดียวกัน

ฎีกาที่ 252/2518 โจทก์หมิ่นประมาทจำเลยก่อนคามข้อความที่ลงหนังสือพิมพ์ จำเลยหมิ่นประมาทโจทก์บ้าง เป็นการกระทำแยกกันคนละตอน ต่างฝ่ายต่างเป็นผู้เสียหาย

ฎีกาที่ 4744/2537 จำเลยเพียงแต่หลอกลวงผู้เสียหายว่าจะช่วยให้บุตรของผู้เสียหายสอบเข้าโรงเรียนนายสิบทหารบกได้ ผู้เสียหายหลงเชื่อจึงให้เงินแก่จำเลยไป แต่ปรากฏว่าบุตรของผู้เสียหายสอบเข้าเรียนไม่ได้ เมื่อไม่ปรากฏว่าผู้เสียหายให้เงินแก่จำเลยไป เพื่อให้จำเลยนำไปให้แก่เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการสอบคัดเลือกให้กระทำการอันมิชอบด้วยหน้าที่ โดยทุจริต จึงไม่ถือว่าผู้เสียหายร่วมกับจำเลยนำสินบนไปให้เจ้าพนักงาน อันเป็นการใช้ให้เจ้าพนักงานกระทำความผิด ผู้เสียหาย จึงเป็นผู้เสียหาย ตามกฎหมาย มีสิทธิร้องทุกข์ให้ดำเนินคดี ในความผิดฐานฉ้อโกงได้

ฎีกาที่ 1083/2510 ทั้งสองฝ่ายสมัครใจชกมวยพนันเอาเงินกัน โดยมีได้รับอนุญาต เมื่อฝ่ายหนึ่งตาย ผู้ตายไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย บิดาผู้ตายจึงไม่มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)

ฎีกาที่ 223 – 224/2523 ผู้สมัครใจวิวาทเข้าทำร้ายซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย ไม่เป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย

ฎีกาที่ 1390/2479 ในกรณีสมัครใจทำร้ายซึ่งกันและกันนั้น กฎหมายถือว่าเป็นการกระทำผิดร่วมกัน (โดยมีความหมายเพียงว่าเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นผู้กระทำผิดด้วย เพราะการกระทำของแต่ละฝ่ายเป็นความผิดเฉพาะตัวอยู่แล้ว)

ฎีกาที่ 920 – 921/2507 คนขับรถทั้งสองฝ่ายขับรถ โดยประมาท เป็นเหตุให้รถชนกัน คนขับรถฝ่ายหนึ่งตายและมีคนอื่นตายด้วย คนขับรถฝ่ายหนึ่งที่ตายเป็นผู้กระทำความผิดฐานขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้คนตาย อันจะต้องรับโทษอาญาด้วยผู้หนึ่งจึงไม่ใช่ผู้เสียหาย ภริยาคนขับฝ่ายหนึ่งที่ตาย จัดการแทนสามีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) ไม่ได้ เพราะผู้ตาย **ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย**

ฎีกาที่ 1167 – 1168/2530 จำเลยขับรถชนคนโดยสารโดยประมาท ชนกับรถยนต์ที่ ค. ขับมา เป็นเหตุให้ ค. และผู้อื่นถึงแก่ความตาย เมื่อ ค. ผู้ตายมีส่วนร่วมกระทำโดยประมาท **จึงมิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย** บิดาผู้บุพการีย่อมไม่มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)

ฎีกาที่ 481/2524 ผู้เสียหาย เป็นผู้ใช้ ให้จำเลยไปซื้อสลากกินรวบอันเป็นความผิด จึงไม่เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ไม่มีสิทธิร้องทุกข์ในความผิดฐานฉ้อโกง ซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้

ฎีกาที่ 1573/2520 โจทก์มอบเงินให้จำเลยไปต่อทะเบียนรถยนต์ เพื่อให้จัดทำป้ายวงกลมแสดงการเสียภาษีปลอมมาให้ ถือเป็นการใช้ ให้จำเลยกระทำความผิด โจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหายในความผิดฐานฉ้อโกง **ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย**

ฎีกาที่ 1461/2523 จำเลยหลอกเอาเงินจาก ส. ไปโดยบอกว่า สามารถวิ่งเดินให้บุตรชายของ ส. เป็นเสมียนปกครองได้ตามที่สมัครสอบไว้ ส. หลงเชื่อให้เงินไป เท่ากับ ส. ใช้ให้จำเลยไปง้อใจให้เจ้าพนักงานกรรมการสอบทำการอันมิชอบด้วยหน้าที่ เป็นกรณีที่ ส. ใช้ให้จำเลยกระทำความผิด ส. **จึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย** ร้องทุกข์ไม่ได้

ฎีกาที่ 1341 – 1342/2501 จำเลยทดลองว่า เป็นเจ้าพนักงานสามารถช่วยให้เข้ารับราชการได้ โดยไม่ต้องสอบคัดเลือก แต่ต้องเสียเงินเป็นค่าเข้าทำงาน ผู้เสียหายหลงเชื่อมอบเงินให้จำเลยไป ดังนี้ไม่เป็นการให้เพื่อทำผิดกฎหมายแต่อย่างไร ผู้เสียหายร้องทุกข์ในความผิดฐานฉ้อโกงได้

หมายเหตุ ฎีกานี้ถือเป็นผู้เสียหาย เพราะไม่ได้มอบเงินให้จำเลยไปกระทำความผิดกฎหมายแต่อย่างไร

ข. ผู้เสียหายในความผิดฐานลักทรัพย์, บุกรุกและทำให้เสียทรัพย์

ปกติผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ย่อมเป็นผู้เสียหาย แต่ในบางกรณี ผู้ครอบครองดูแลทรัพย์ในขณะที่เกิดการกระทำความผิดก็เป็นผู้เสียหายได้เช่นกัน

ฎีกาที่ 1284/2514 โจทก์ครอบครองห้อง จำเลยตัดกุญแจประตูห้องแล้วบุกรุกเข้าไปในห้อง และลักทรัพย์ในห้อง ห้องและทรัพย์ในห้องเป็นมรดกของพี่ชายโจทก์ซึ่งตายไปแล้ว โจทก์เข้าครอบครองดูแลรักษาไว้โดยอาศัยสิทธิที่โจทก์เป็นน้องชายเจ้ามรดก เจ้ามรดกยังมีบุตรและบิดามารคายังมีชีวิตอยู่ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ที่อ้างว่าจำเลยบุกรุกทำให้เสียทรัพย์ และลักทรัพย์โจทก์ย่อมเป็นผู้เสียหาย ในฐานะที่เป็นผู้ครอบครองดูแลรักษาทรัพย์เหล่านั้น (จึงมีอำนาจฟ้องคดีได้ รวมทั้งร้องทุกข์ก็ได้ด้วย)

ฎีกาที่ 380/2535 โจทก์ร่วมมิได้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ตั้งหมู่บ้าน แต่โจทก์ร่วมเป็นเจ้าของหมู่บ้าน เป็นผู้ครอบครองหมู่บ้าน และเป็นเจ้าของโฉนดและกุญแจซึ่งปิดกั้นทางเข้าหมู่บ้าน เมื่อมีผู้มาทำลายโฉนดและกุญแจเพื่อจะเข้าไปในหมู่บ้าน โจทก์ร่วมยอมเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจร้องทุกข์ได้ในข้อหาทำให้เสียทรัพย์

ฎีกาที่ 1548/2535 ผู้เช่าซื้อรถยนต์ ขณะรถยนต์ ถูกจำเลยลักไป แม้กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนเป็นของผู้เช่าซื้อ แต่ผู้เช่าซื้อ เป็นผู้ครอบครองรถยนต์อยู่ เมื่อถูกจำเลยแย่งการครอบครอง ผู้เช่าซื้อยอมเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจร้องทุกข์ได้ (ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) เป็นผู้เสียหายโดยตรง ประกอบ ม.2(7))

ฎีกาที่ 1355/2504 ผู้เช่าเป็นผู้ครอบครองที่ดินที่เช่า ถือว่าเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานบุกรุก ความผิดฐานบุกรุกนั้นแบ่งออกได้เป็นสองตอน ตอนแรกเป็นการรบกวนกรรมสิทธิ์ และตอนที่สองเป็นการรบกวนสิทธิครอบครอง ฉะนั้นผู้เช่าในฐานะผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ที่เช่าอยู่ จึงเป็นผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ได้ ในความผิดฐานบุกรุก

ฎีกาที่ 1339/2522 จำเลยใช้คนขับรถยนต์บรรทุกดินบรรทุกผ่านที่ดินของโจทก์ร่วม เป็นความผิดฐานบุกรุกตาม ป.อาญา มาตรา 365(2) , มาตรา 84 ถือเป็นการผิดต่อกรรมสิทธิ์ในทางแพ่ง โจทก์ร่วมซึ่งเป็น เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจร้องทุกข์ได้และฟ้องคดีก็ได้ แม้ที่ดินแปลงดังกล่าว จะมีผู้เช่าทำนาอยู่ก็ตาม

ฎีกาที่ 634/2536 พ่อค้าผู้เสียหายมอบหมายให้ผู้เสียหายกับภริยาเป็นผู้ดูแลร้านอาหารที่เกิดเหตุ โดยผู้เสียหายพักอาศัยอยู่ที่ร้านด้วย จึงมีสิทธิครอบครองและเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายในความผิดฐานบุกรุก

ฎีกาที่ 993/2499 กรณีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ที่เช่านั้น ผู้เช่าเป็นผู้เสียหายได้ แต่ผู้อาศัยผู้เช่าอีกทอดหนึ่งไม่ใช่ผู้เสียหาย

ฎีกาที่ 5310/2530 แม้ที่ดินที่โจทก์ร่วมครอบครองอยู่จะเป็นที่สาธารณะก็ตาม แต่เมื่อโจทก์ร่วมเป็นผู้ปลูกต้นไม้ไว้ในที่ดังกล่าวนั้น การที่จำเลยตัดฟันต้นไม้ดังกล่าว โจทก์ร่วมซึ่งเป็นผู้ครอบครองที่ดินและปลูกต้นไม้ไว้ ย่อมเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (กรณีจะถือว่าต้นไม้เป็นส่วนควบของที่ดินสาธารณะจึงเป็นของรัฐไม่ได้)

ค. ผู้เสียหายในความผิดฐานฉ้อโกง

ปกติผู้ที่ถูกลอกหลวง เป็นผู้เสียหายในความผิดฐานฉ้อโกง

ฎีกาที่ 1931/2514 จำเลยมีที่นา แต่หลอกหลวงโจทก์ให้หลงเชื่อว่ามีสวนส้ม จนโจทก์ตกลงรับซื้อฝากและจ่ายเงินให้จำเลยไป โดยให้บุตรของโจทก์ไปลงชื่อรับซื้อฝากในสัญญาขายฝากแทนโจทก์ ดังนี้ถือได้ว่า จำเลยจงใจเจตนาฉ้อโกงโจทก์โดยตรง เป็นความผิดตาม ป.อาญา

มาตรา 341 และโจทก์ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานฉ้อโกงของจำเลยแล้ว แม้บุตรของโจทก์จะเป็นผู้ทำนิติกรรมรับซื้อฝาก ก็เนื่องจากการที่จำเลยหลอกลวงโจทก์ โจทก์จึงเป็นผู้เสียหาย (ถ้าจะร้องทุกข์ก็ได้)

กรณีการรับเงินฝาก ป.พ.พ. มาตรา 672 วรรคแรก การฝากเงิน ผู้รับฝากไม่พึงต้องส่งคืนเป็นเงินทองตราอันเดียวกันกับที่ฝาก แต่จะต้องคืนเงินให้ครบจำนวน

มาตรา 672 วรรคสอง ผู้รับฝากจะเอาเงินที่ฝากนั้นออกใช้ก็ได้ แต่ต้องคืนเงินให้ครบจำนวนเท่านั้น แม้ว่าเงินที่ฝากนั้นจะได้สูญหายไปโดยเหตุสุดวิสัยก็ตาม

ในความเห็นส่วนตัวของผู้เขียนเห็นว่า เรื่องการฝากเงินตาม ป.พ.พ. มาตรา 672 นั้น ถือว่ากรรมสิทธิ์ในเงินที่ฝากย่อมตกเป็นของผู้รับฝากแล้ว

ฎีกาที่ 87/2506 (ประชุมใหญ่) ผู้รับฝากเงินมีอำนาจเอาเงินที่รับฝากไปใช้จ่ายได้ และมีหน้าที่ต้องคืนเงินแก่ผู้ฝากให้ครบจำนวน ดังนั้นกรณีที่ผู้รับฝากเงินจ่ายเงินให้จำเลยไป เพราะถูกจำเลยหลอกลวง ต้องถือว่า ผู้รับฝากเงินเป็นผู้เสียหาย ส่วนผู้ฝากเงินไม่ใช่ผู้เสียหาย ไม่มีอำนาจร้องทุกข์ในความผิดฐานฉ้อโกง ตาม ป.อาญา มาตรา 341

ฎีกาที่ 671/2539 จำเลยอาสาสมัครเอ.ที.เอ็ม ของผู้เสียหายไปตรวจสอบยอดเงินในบัญชีเงินฝาก ผู้เสียหายหลงเชื่อมอบบัตรเอ.ที.เอ็ม ให้ไป แต่จำเลยกลับนำบัตรดังกล่าว ไปเบิกถอนเงินจากตู้เอ.ที.เอ็ม ของธนาคารไป ถือได้ว่าเป็นกรณีที่จำเลยหลอกลวงอาสาสมัครเอ.ที.เอ็มของผู้เสียหายไป เพื่อเบิกถอนเงินจากบัญชีเงินฝากในธนาคารของผู้เสียหายจากตู้เอ.ที.เอ็มของธนาคาร เงินที่เบิกนั้นเป็นเงินของผู้เสียหาย จำเลยจึงมีความผิดฐานฉ้อโกงเงินของผู้เสียหาย ผู้เสียหายร้องทุกข์ได้

หมายเหตุ ตามฎีกานี้เป็นความผิดฐานฉ้อโกงเงินของผู้เสียหาย เพราะว่าการฉ้อโกงที่จำเลยหลอกลวงอาสาสมัครเอ.ที.เอ็มของผู้เสียหายไป เพื่อเบิกถอนเงินออกจากบัญชีเงินฝากในธนาคารของผู้เสียหายนั้นเป็นประเด็นหลัก ต้องด้วยความผิดฐานฉ้อโกงโดยตรง เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายโดยตรง ถือว่าเป็นเงินของผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงเป็นผู้เสียหายโดยตรง

แต่ฎีกาที่ 613/2540 ที่จะกล่าวต่อไปนี้ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบฎีกาที่ 671/2539 ข้างต้น

นั้นเป็นคนละเรื่องกัน กล่าวคือ ประเด็นหลักของฎีกาที่ 613/2540 เป็นเรื่องของความผิดฐานลักทรัพย์โดยตรงและเจ้าของบัญชีเงินฝากไม่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยจึงเป็นเรื่องระหว่างธนาคารกับจำเลยตามหลักทั่วไป

ฎีกาที่ 613/2540 โจทก์ร่วมเป็นธนาคาร จำเลยปลอมลายมือชื่อของเจ้าของบัญชีเงินฝากในคำขอใช้บริการบัตรเอ.ที.เอ็ม โดยเจ้าของบัญชีไม่รู้เรื่องด้วย ต่อมาธนาคาร(สำนักงานใหญ่) ได้ออกบัตรเอ.ที.เอ็ม พร้อมซองบรรจุรหัสในบัญชีของเจ้าของบัญชีเงินฝากส่งมาให้สำนักงานสาขาตามคำขอ ปรากฏว่า จำเลยได้ลักบัตรเอ.ที.เอ็ม นั้นพร้อมซองบรรจุรหัส ไปถอนเงินจากตู้เอ.ที.เอ็ม ของธนาคารในบัญชีของลูกค้าผู้ฝากเงิน **ธนาคารจึงเป็นผู้เสียหาย ในความผิดฐานลักทรัพย์**

วิเคราะห์ตามฎีกาได้ว่า โจทก์ร่วมเป็นธนาคาร เป็นผู้รับฝากเงินเป็นอาชีพ โดยหวังผลประโยชน์ในบำเหน็จค่าฝากเงินหรือจากการเอาเงินของผู้ฝากนั้นไปใช้ประโยชน์ได้ ประกอบกับ ป.พ.พ. มาตรา 672 ได้บัญญัติเกี่ยวกับวิธีการเฉพาะการรับฝากเงินไว้ว่า ผู้รับฝากเงินไม่พึงต้องส่งคืนเป็นเงินทองคำอันเดียวกันกับที่ฝาก แต่จะต้องคืนให้ครบจำนวนเท่านั้น อีกทั้งผู้รับฝากเงินยังเอาเงินที่ฝากนั้นออกใช้ได้อีกด้วย แต่ต้องคืนให้ครบจำนวนเท่านั้นเอง ดังนั้นกรณีต้องถือว่าเงินที่บรรดาลูกค้าของธนาคารฝากไว้กับธนาคารนั้น ย่อมเป็นเงินของธนาคารแล้ว ตามฎีกาจึงต้องถือว่าเมื่อมีการกระทำความผิดฐานลักเงินของธนาคาร **ธนาคารโจทก์ร่วมจึงเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานลักทรัพย์** คือลักเงินของธนาคาร

ฎีกาที่ 736/2504 จำเลยหลอกหลวงว่า จะพาโจทก์ไปเรียนหนังสือต่อที่กรุงเทพฯ ให้โจทก์เตรียมเงินไว้ แล้วก็แนะนำโจทก์ว่า ให้โจทก์ลักเงินของบิดา โจทก์หลงเชื่อจึงปฏิบัติตามเมื่อได้เงินมาแล้วก็มอบให้จำเลย จำเลยได้เอาเงินนั้นเสีย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า จำเลยมีความผิดฐานใช้ให้โจทก์ลักทรัพย์และฐานฉ้อโกงโจทก์ **วิเคราะห์ตามฎีกาได้ว่า** กรณีความผิดฐานลักทรัพย์นั้น โจทก์เป็นผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์จึงไม่เป็นผู้เสียหายโดยนิคินัย แต่ความผิดฐานฉ้อโกงนั้นถือว่าโจทก์ถูกจำเลยหลอกหลวง **โจทก์จึงเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานฉ้อโกง**

ฎีกาที่ 2600/2516 โจทก์ตกลงว่าจ้างเจ้าของตู้ซ่อมรถยนต์ คิดเป็นเงินค่าซ่อม 10,000 บาท ระหว่างที่กำลังซ่อมรถยนต์ จำเลยซึ่งเป็นลูกจ้างของเจ้าของตู้ ได้หลอกหลวงโจทก์ว่า เจ้าของตู้ให้จำเลยมาขอรับเงิน 5,000 บาทก่อน เพื่อนำไปซื้ออะไหล่รถยนต์ โจทก์หลงเชื่อจึงมอบเงินให้จำเลยไป แม้ภายหลังจะปรากฏว่า เจ้าของตู้จะรับเงินค่าซ่อมอีกเพียง 5,000 บาทไว้จากโจทก์ก็ตาม ก็เป็นเรื่องระหว่างโจทก์กับเจ้าของตู้ไม่เกี่ยวข้องกันจำเลย กรณีถือได้ว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดฐานฉ้อโกงสำเร็จแล้ว และโจทก์ก็ได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยแล้ว โจทก์จึงเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานฉ้อโกง เพราะเป็นผู้ถูกจำเลยหลอกหลวง

จ. ผู้เสียหายในความผิดฐานยักยอกทรัพย์

เจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์หรือผู้ครอบครองดูแลทรัพย์ที่ถูกยักยอก เป็นผู้เสียหายในความผิดฐานยักยอกทรัพย์

ฎีกาที่ 5097/2531 ผู้ครอบครองทรัพย์ แม้มิใช่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ก็เป็นผู้เสียหายในความผิดฐานยักยอกทรัพย์ได้ตามนัยแห่ง ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4)

ฎีกาที่ 1554 – 1555/2512 โจทก์ร่วมเป็นผู้ครอบครองดูแลทรัพย์ของผู้อื่น จำเลยขโมยทรัพย์นั้นไปจากโจทก์ร่วม เมื่อจำเลยเบียดบังเอาทรัพย์นั้นเสีย โจทก์ร่วมในฐานะผู้ครอบครองดูแลทรัพย์จึงเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจร้องทุกข์ได้

ฎีกาที่ 47/2519 (ประชุมใหญ่) จำเลยกระทำความผิดฐานยักยอกโฉนดที่ดินของเจ้ามรดก จำเลยกระทำความผิดระหว่างที่ศาลตั้งให้โจทก์เป็นผู้จัดการมรดกแล้ว โจทก์ในฐานะผู้จัดการมรดก จึงเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานยักยอก

ฎีกาที่ 4/2533 จำเลยรับเงินค่าสินค้าไว้ในฐานะตัวแทนของโจทก์ร่วม ผู้ขาย เงินนั้นย่อมตกเป็นของโจทก์ร่วม มิใช่เป็นเงินของผู้ซื้อสินค้า เมื่อจำเลยครอบครองเงินของโจทก์ร่วมไว้ไม่ส่งมอบให้โจทก์ร่วม จึงเป็นความผิดฐานยักยอก โจทก์ร่วมเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจร้องทุกข์ได้

ฎีกาที่ 190/2532 ทนายความที่ตัวความแต่งตั้ง ข่อมมีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณา โศกแทนตัวความได้ แต่ไม่มีอำนาจรับเงินซึ่งจะชำระแก้ตัวความ เว้นแต่ จะได้รับมอบหมายจาก ตัวความ

ฎีกาที่ 815/2535 (ประชุมใหญ่) จำเลยเป็นทนายความและรับชำระเงินจากฝ่ายตรงข้าม โดยที่ตัวความไม่ได้มอบหมายให้จำเลยมีอำนาจรับเงินจากฝ่ายตรงข้าม ดังนั้นเงินที่จำเลยรับไว้จาก ฝ่ายตรงข้าม จึงยังมิใช่เป็นเงินของตัวความ การที่จำเลยเบียดบังเงินจำนวนดังกล่าวไว้เป็นของคน โดยทุจริต จึงยังมิใช่เป็นความผิดฐานยักยอกทรัพย์ของตัวความ ตัวความมิใช่ผู้เสียหายและไม่มี อำนาจร้องทุกข์

ฎีกาที่ 1755/2531 โจทก์ออกเช็คชำระหนี้ค่าซื้อรถยนต์ให้แก่ ก. โดยมอบเช็คนั้นให้แก่ ข. ซึ่งเป็นตัวแทนของ ก. สิทธิในเช็คถือว่าตกแก่ ก. แล้ว ตั้งแต่เวลาที่โจทก์มอบเช็คนั้นให้แก่ ข. โจทก์ไม่มีสิทธิในเช็คนั้นอีกต่อไป เมื่อ ข. ทำเช็คตกหาย และมีผู้เก็บได้แล้วเบียดบังนำเช็คไปเรียก เก็บเงินเป็นของคนโดยทุจริตก็ตาม โจทก์มิใช่ผู้เสียหายในความผิดฐานยักยอกตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) จึงไม่มีอำนาจร้องทุกข์และไม่มีอำนาจฟ้อง

ฎีกาที่ 243/2539 พนักงานของธนาคาร จ่ายเงินให้จำเลยไปโดยผิดพลาด เงินที่จ่ายไป เป็นเงินของธนาคาร ธนาคารจึงเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานยักยอก การที่พนักงานธนาคารนำ เงินส่วนตัวมาเข้าบัญชีที่จ่ายผิดไป เป็นความรับผิดชอบของพนักงานธนาคารกับธนาคารเท่านั้น พนักงานของธนาคารมิใช่ผู้เสียหาย

ฎีกาที่ 6007/2530 ผู้เช่าซื้อเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานยักยอกทรัพย์ที่เช่าซื้อ เพราะมี สิทธิครอบครองและมีหน้าที่ต้องส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อ หากมีกรณีต้องคืน เมื่อผู้เช่าซื้อขาย สิทธิ และหน้าที่ดังกล่าวย่อมตกทอดมายังทายาท เมื่อจำเลยยักยอกทรัพย์ที่เช่าซื้อนั้น ไปจากทายาท ทายาทของผู้เช่าซื้อย่อมได้รับความเสียหาย จึงเป็นผู้เสียหาย

ปัญหาหาคือความผิดฐานยักยอกทรัพย์ที่น่าสนใจอีกกรณีหนึ่งก็คือ กรณีที่ผู้จัดการหรือ ผู้แทนของนิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดต่อนิติบุคคลนั้นเสียเอง จะถือว่าใครเป็นผู้เสียหายใน กรณีนี้

ฎีกาที่ 1680/2520 ป.วิ.อาญา มาตรา 5(3) กรณีความผิดกระทำต่อนิติบุคคล ผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคลย่อมเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทน แต่ถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆนั้นเป็นผู้กระทำผิดต่อนิติบุคคลนั้นเสียเอง ผู้กระทำผิดคงไม่ฟ้องคดีแทนนิติบุคคลเพื่อกล่าวหาตนเองอย่างแน่นอน ดังนั้น บรรดาผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น ซึ่งมีประโยชน์ได้เสียร่วมกับนิติบุคคลนั้นย่อมได้รับความเสียหาย ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1169 ก็ได้บัญญัติไว้ว่า ถ้ากรรมการทำให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทและบริษัทไม่ฟ้องคดี ผู้ถือหุ้นคนใดคนหนึ่งฟ้องคดีได้ ดังนี้ โดยนิตินัย ย่อมถือได้ว่า ผู้ถือหุ้นเป็นผู้เสียหาย ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4)

ฎีกาที่ 1250/2521 (ประชุมใหญ่) กรณีหุ้นส่วนผู้จัดการยกยอกทรัพย์ของห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้นเสียเอง ผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่ง เป็นผู้เสียหาย ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4)

ฎีกาที่ 115/2535 ถ้าผู้จัดการและกรรมการกระทำความผิดอาญา ฐานยกยอกทรัพย์ ต่อบริษัท กรรมการอื่นหรือผู้ถือหุ้นคนใดคนหนึ่ง ซึ่งมีประโยชน์ได้เสียร่วมกับนิติบุคคลนั้นย่อมได้รับความเสียหาย จึงเป็นผู้เสียหาย แม้บุคคลดังกล่าวนั้นจะมีได้เป็นกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัทก็ตาม

จ. ผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเอกสาร

ฎีกาที่ 1462 – 1463/2523 นำเช็คปลอม (คือกรอกข้อความในเช็คและปลอมลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย) ไปเบิกเงินจากสาขาธนาคารในบัญชีผู้สั่งจ่าย เป็นความผิดฐานใช้เอกสารปลอมและฐานฉ้อโกง ตาม ป.อาญา มาตรา 268 , 341 ธนาคารเป็นผู้เสียหาย

ข้อสังเกต ตามฎีกานี้ ธนาคารเป็นผู้เสียหาย เพราะเงินในบัญชีเงินฝาก ตกเป็นของธนาคาร ตาม ป.พ.พ. มาตรา 672 วรรคสอง กรณีการนำเช็คปลอมมาเบิกเงินจากธนาคาร เมื่อธนาคารจ่ายให้ไปย่อมเป็นความผิดของธนาคารเอง ทั้งนี้โดยนัยคำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 2924/2522 วินิจฉัยไว้ว่า ธนาคารรับฝากเงินเป็นอาชีพ โดยหวังผลประโยชน์ในบำเหน็จหรือเอาเงินไปใช้หาประโยชน์อื่น จึงสมควรต้องใช้ความระมัดระวังและความชำนาญเป็นพิเศษ ในการตรวจสอบลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย การที่ธนาคารจ่ายเช็คธนาคารให้แทนที่เช็คที่ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมไป จึงเป็น

ความประมาทเลินเล่อของธนาคาร ธนาคารต้องรับผิดชอบต่อเจ้าของบัญชีผู้ส่งจ่าย จะหักบัญชีเงินฝากของผู้ส่งจ่ายไม่ได้ (ทั้งนี้เป็นไปตาม ป.พ.พ. มาตรา 672 , 1008 และ 1009)

หมายเหตุ กรณีตามฎีกาที่ 1462 – 1463/2523 นั้น เมื่อเป็นความผิดของธนาคาร ธนาคารจึงหักบัญชีของเจ้าของบัญชีไม่ได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ธนาคารจึงเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานใช้เอกสารปลอมและฐานฉ้อโกง และเฉพาะกรณีความผิดฐานปลอมเอกสารนั้น เจ้าของบัญชีที่ถูกปลอมลายมือชื่อย่อมเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานปลอมเอกสารนี้ได้

ฎีกาที่ 1593/2528 จำเลยในฐานะครูใหญ่ยื่นเอกสารใบรับรองแพทย์ประกอบใบลาป่วยต่อผู้จัดการคือตัวจำเลยเอง โจทก์ซึ่งเป็นเพียงเจ้าของโรงเรียนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการของโรงเรียนในขณะนั้น โจทก์เพิ่งเป็นผู้จัดการโรงเรียนในภายหลัง แม้ใบรับรองแพทย์จะเป็นเอกสารปลอม แต่จำเลยมิได้ใช้เอกสารดังกล่าวแสดงแก่โจทก์ โจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหาย ในข้อหาใช้เอกสารปลอมตาม ป.อาญา มาตรา 268

ฎีกาที่ 734/2530 โจทก์และจำเลยต่างรับราชการเป็นครูโรงเรียนเดียวกัน วันเกิดเหตุ โจทก์ไปถึงโรงเรียนก่อนจำเลยและลงเวลามาทำงานว่า 8.00 นาฬิกา จำเลยลงเวลาที่โจทก์เขียนไว้ ออกแล้วเขียนทับลงไปว่า 7.46 นาฬิกา เป็นการแก้ว่าโจทก์มาทำงานเร็วกว่าเดิม และเวลาที่โจทก์เขียนไว้เดิมกับเวลาที่จำเลยเขียนแก้ต่างยังไม่ถึงเวลาปฏิบัติราชการ การเขียนแก้จึงไม่อาจเป็นการโกงเวลาราชการไม่น่าจะเกิดความเสียหายแก่โจทก์ และการแก้ไขเวลาดังกล่าว ก็มีใช้การกระทำของโจทก์ โจทก์ไม่อาจถูกลงโทษทางวินัยได้ โจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหายในความผิดตาม ป.อาญา มาตรา 264 , 265

ฎีกาที่ 1101/2536 โจทก์เป็นเจ้าของลายมือชื่อในใบมอบอำนาจ เมื่อจำเลยเอาลายมือชื่อโจทก์ไปใช้โดยโจทก์ไม่ยินยอม โจทก์ย่อมเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานปลอมเอกสาร โดยไม่จำต้องวินิจฉัยว่า ที่ดินที่ไปจัดการโอนตามใบมอบอำนาจนั้นจะเป็นของโจทก์หรือไม่

ฉ. ผู้เสียหายในความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

ฎีกาที่ 2294/2517 บุตรโจทก์ถูก ส. ขับรถยนต์ชนถึงแก่ความตาย โจทก์จัดการแทนบุตร ตาม ป.วิอาญา มาตรา 2(4) ประกอบมาตรา 5(2) จำเลยเป็นนายตำรวจผู้สืบสวนสอบสวนคดีนั้น ได้ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ คือ จดคำพยานไม่ตรงกับคำให้การของพยานโดยไม่ชอบเพื่อช่วยเหลือ ส. มิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลง ถือว่าการกระทำผิดของจำเลยเป็นการกระทำต่อโจทก์ โจทก์เป็นผู้เสียหายโดยตรง ในความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ และในความผิดฐานเป็นพนักงานสอบสวนกระทำการในตำแหน่งอันเป็นการมิชอบฯ (ตาม ป.อาญา มาตรา 157, 200)

ฎีกาที่ 4881/2541 ป.อาญา มาตรา 157 เป็นบทบัญญัติที่ต้องการเอาโทษแก่เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ แต่กลับปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดคนหนึ่ง และเอาโทษแก่เจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตอีกคนหนึ่ง ในตอนแรกคำว่าเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดนั้น หมายความว่ารวมถึง เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดด้วย ดังนั้นหากการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานโดยมิชอบ เป็นการกระทำต่อเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดโดยตรง และเป็นการกระทำให้บุคคลดังกล่าวได้รับความเสียหาย เอกชนผู้นั้นย่อมเป็นผู้เสียหาย ตาม ป.วิอาญา มาตรา 2(4) ได้

ช. ผู้เสียหายในความผิดพ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

ความหมายของคำว่าเช็ค ป.พ.พ. มาตรา 987 บัญญัติไว้ว่า “เช็ค นั้น คือหนังสือตราสารซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้สั่งจ่าย สั่งธนาคารให้จ่ายเงินจำนวนหนึ่งเมื่อทวงถามให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง หรือให้ใช้ตามคำสั่งของบุคคลอีกคนหนึ่งอันเรียกว่า ผู้รับเงิน”

ปัจจุบันความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค ได้มีการบัญญัติไว้โดยเฉพาะในพ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

มาตรา 4 บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย โดยมีลักษณะหรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) เจตนาที่จะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น

- (2) ในขณะที่ออกเช็คคนนั้น ไม่มีเงินอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้
- (3) ให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีอันจะพึงให้ใช้เงินได้ ในขณะที่ออกเช็คคนนั้น
- (4) ถอนเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนออกจากบัญชี อันจะพึงให้ใช้เงินตามเช็คจนจำนวนเงินเหลือไม่เพียงพอที่จะใช้เงินตามเช็คคนนั้นได้
- (5) ห้ามธนาคารมิให้ใช้เงินตามเช็คคนนั้น โดยเจตนาทุจริต
- เมื่อได้มีการยื่นเช็คเพื่อให้ใช้เงินโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าธนาคารปฏิเสธไม่ให้เงินตามเช็คคนนั้น ผู้ออกเช็คมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ”
- ความผิดตามพ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นความผิดอันยอมความได้ ความผิดฐานนี้เกิดขึ้นเมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ผู้เสียหายในคดีเช็คจึงได้แก่ผู้ทรงเช็ค ในขณะที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน

ฎีกาที่ 1035/2529 โจทก์เป็นผู้ทรงเช็คโดยชอบในวันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ซึ่งเป็นวันที่มีการกระทำความผิดของจำเลย โจทก์จึงอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหาย ที่จะดำเนินคดีแก่จำเลยตามพ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค

ความผิดตามพ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คนี้ ปัญหาสำคัญที่เป็นเรื่องยุ่งยากก็คือ การพิจารณาเกี่ยวกับตัวผู้เสียหายว่าใครคือผู้เสียหาย เช่น กรณีของการโอนเช็คเปลี่ยนมือกัน ก็มีปัญหาวว่าผู้โอนคนก่อนจะถือเป็นผู้เสียหายหรือไม่ หรือกรณีมีการนำเช็คไปขึ้นเงินต่อธนาคารหลายครั้งและธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินมาหลายครั้งด้วย หรืออาจเป็นกรณีผู้ทรงเช็คมอบหมายให้ผู้อื่นไปขึ้นเงินแทน เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งจะต้องมาพิจารณาเป็นเรื่องราวไปว่า ใครเป็นผู้เสียหาย ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังต่อไปนี้ ก็พอที่จะถือเป็นหลักในการพิจารณาได้

ฎีกาที่ 2133/2520 เช็คผู้ถือคนนั้น ผู้ถือเป็นผู้ทรง ผู้ที่รับเช็คผู้ถือจากผู้ส่งจ่ายแล้วโอนต่อไปโดยไม่สลักหลัง ผู้ทรงคนสุดท้ายเป็นผู้เสียหาย ผู้โอนไม่ใช่ผู้เสียหาย ร้องทุกข์ไม่ได้

ฎีกาที่ 183/2526 จำเลยออกเช็ค 300,000 บาท เพื่อชำระหนี้ให้โจทก์ โจทก์ส่งมอบเช็คนั้นให้แก่ ส. เพื่อชำระหนี้ 200,000 บาท แม้เช็คนั้นจะระบุให้สั่งจ่ายเงิน 300,000 บาท ก็ได้ว่าโจทก์ส่งมอบเช็คทั้งฉบับ ส. จึงเป็นผู้ทรงเช็คทั้งฉบับ เมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ส. ซึ่งเป็นผู้ทรงจึงเป็นผู้เสียหายแต่ผู้เดียว โจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหาย (ส่วนข้อตกลงมีอยู่อย่างไร เป็นเรื่องระหว่างโจทก์กับ ส. เท่านั้น)

ฎีกาที่ 2722/2527 โจทก์เพียงแต่ฝากเช็คพิพาทให้สามีโจทก์นำเข้าบัญชีเพื่อเรียกเก็บเงิน โดยโจทก์มิได้โอนไปซึ่งบรรดาสิทธิอันเกิดแต่เช็คนั้นให้สามีโจทก์แต่อย่างใด ดังนั้นสามีเป็นตัวแทนของโจทก์ เมื่อธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน โจทก์ซึ่งเป็นตัวการยังเป็นผู้เสียหาย มีอำนาจร้องทุกข์ได้

ฎีกาที่ 2703/2523 ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินครั้งหนึ่ง แล้วต่อมาผู้รับโอนเช็คนำเช็คไปยื่นแก่ธนาคารเพื่อให้ใช้เงินอีก และธนาคารก็ปฏิเสธการใช้เงินอีก จำเลยมีความผิดเพียงครั้งเดียวคือครั้งแรกที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ผู้เสียหายคือผู้ทรงในครั้งแรก

ฎีกาที่ 3413 – 3415/2528 โจทก์รับโอนเช็คพิพาทจาก ส. โดยปราศจากมูลหนี้ต่อกัน เพื่อนำเช็คพิพาทมาฟ้องคดีอาญาแก่จำเลย เป็นการรับโอนเช็คพิพาทโดยไม่สุจริต โจทก์ย่อมไม่ใช่ผู้ทรงเช็คโดยชอบด้วยกฎหมาย และไม่เป็นผู้เสียหายตาม มาตรา 2(4) จึงไม่มีอำนาจฟ้องคดีตาม มาตรา 28(2)

ฎีกาที่ 460/2537 จำเลยออกเช็คเพื่อชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายแก่ ส. จึงเป็นการออกเช็คเพื่อชำระหนี้ที่มีอยู่จริงและบังคับได้ตามกฎหมาย แม้ ส. ผู้รับเช็คไว้จะนำเช็คไป แลกเงินสดจากผู้เสียหาย และผู้เสียหายเรียกเก็บเงินตามเช็คไม่ได้ เพราะธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินก็ตาม จำเลยมีความผิด ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ

ฎีกาที่ 2353/2537 ขณะธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน ผู้ทรงเป็นผู้เสียหาย ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) แม้ต่อมาภายหลังผู้เสียหายจะได้รับชำระหนี้ตามเช็คดังกล่าวจาก ส. แล้วก็ตาม ก็เป็นการชำระหนี้ตามกฎหมายที่ ส. จะต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในฐานะที่ ส. เป็นผู้โอนเช็ค

ดังกล่าวชำระหนี้แก่ผู้เสียหาย มิใช่เป็นการชำระหนี้แทนจำเลย จึงไม่ทำให้คดีระงับไปตาม ป.วิ.
อาญา มาตรา 39 แต่อย่างใด โจทก์ยังคงมีอำนาจฟ้อง

ฎีกาที่ 3822/2529 โจทก์รับ โอนเช็คพิพาทมาเพื่อฟ้องคดีอาญา ถือว่าไม่สุจริต ไม่เป็น
ผู้เสียหาย

ณ. ความผิดที่รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย เอกชนไม่ใช่ผู้เสียหาย

(1) ความผิดตาม พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ.2522

ฎีกาที่ 2096/2530 ความผิดตาม พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ.2522 เป็นความผิดที่รัฐมี
หน้าที่ดำเนินการกับผู้กระทำผิด ผู้เสียหายซึ่งถูกจำเลยขับรถชนไม่ใช่ผู้เสียหาย ในความผิดตาม
บทกฎหมายดังกล่าว (เฉพาะข้อหาตาม พ.ร.บ.จราจรทางบก)

ฎีกาที่ 2830/2534 ข้อหาความผิดตาม พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ.2522 มาตรา 43 , 78 ,
157 , 160 รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย เอกชนไม่อาจเป็นผู้เสียหายได้

ฎีกาที่ 648/2537 แม้อรรถของโจทก์จะได้รับความเสียหายแต่ รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหายใน
ความผิดตาม พ.ร.บ.จราจรทางบกฯ โจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหายตามกฎหมาย

ฎีกาที่ 725/2513 จำเลยขับรถชนคนโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้เสียหายรับอันตรายสาหัส
และฝ่าฝืนสัญญาณจราจร (เฉพาะข้อหาความผิดฐานขับรถประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตราย
สาหัสตาม ป.อาญา มาตรา 300 ผู้ได้รับบาดเจ็บเป็นผู้เสียหายในข้อหาความผิดนี้ ส่วนข้อหา
ความผิดตาม พ.ร.บ.จราจรทางบกฯ รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย)

(2) ความผิดตาม พ.ร.บ.อาวุธปืน

ฎีกาที่ 191/2531 ความผิดตาม ป.อาญา มาตรา 371 (พกพาอาวุธไปในเมือง หมู่บ้านฯ ลหุโทษ) และความผิดตาม พ.ร.บ.อาวุธปืนฯ รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย เอกชนไม่ใช่ผู้เสียหาย

(3) ความผิดฐานเป็นเจ้าของพนักงานยกยกตาม ป.อาญา มาตรา 147

ฎีกาที่ 171/2504 ความผิดฐานเป็นเจ้าของพนักงานเบียดบังยกยกทรัพย์ในตำแหน่งหน้าที่ตาม ป.อาญา มาตรา 147 นั้น เป็นการเบียดบังทรัพย์ของรัฐบาล เอกชนไม่ใช่ผู้เสียหาย

2. ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย

กรณีของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายคั่งบัญญัติไว้ใน มาตรา 4, 5 และ 6 นั้น แม้ไม่ได้เป็นผู้เสียหายแท้จริง แต่กฎหมายบัญญัติให้อยู่ในความหมายของคำว่า ผู้เสียหายด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้มีอำนาจจัดการแทนดังกล่าวนี้ จะจัดการได้ก็ต่อเมื่อ ตัวผู้เสียหายต้องเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงก่อน ส่วนอำนาจในการจัดการแทนนั้นเป็นไปตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 3

มาตรา 3 “บุคคลซึ่งระบุในมาตรา 4, 5 และ 6 มีอำนาจจัดการต่อไปนี้แทนผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ

- (1) ร้องทุกข์
- (2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาหรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
- (3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (4) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (5) ขอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว ”

2.1 ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตาม มาตรา 4

มาตรา 4 “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิฟ้องคดีได้เอง โดยมีต้องได้รับอนุญาตของสามีก่อน

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 5(2) สามีมีสสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา”

ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามีและเป็นผู้เสียหายโดยตรง หญิงมีสามีนั้นสามารถฟ้องคดีอาญาได้เองโดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากสามีก่อน ตามกฎหมายถือว่าหญิงมีสามีมีอำนาจเต็มทุกประการ เช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 3 ถ้าเปรียบเทียบแล้วสามารถพูดได้ว่า อำนาจในการฟ้องคดีอาญาของหญิงมีสามีนั้น มีอำนาจเช่นเดียวกับการฟ้องคดีแพ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสินส่วนตัว ซึ่งตาม ป.พ.พ. มาตรา 1473 สินส่วนตัวนั้นหญิงมีสามีเป็นผู้มีอำนาจจัดการเอง

สำหรับมาตรา 4 วรรคสอง เป็นเรื่องสามีมีอำนาจจัดการแทนภริยา คือสามีมีสสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 5(2) ด้วย กล่าวคือ ขกเว้นกรณีของมาตรา 5(2) ก็คงให้เป็นไปตามนั้นคือ สามีหรือภริยามีอำนาจจัดการแทนกันได้โดยกฎหมายไม่ต้องได้รับอนุญาตใดๆกันอีก เพียงแต่จำกัดเฉพาะในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

สำหรับคำว่า ได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้ง ตามความในมาตรา 4 วรรคสอง นี้ การอนุญาตจะทำเป็นหนังสือหรืออนุญาตด้วยวาจาก็ได้ กฎหมายมิได้กำหนดไว้

ข้อสังเกต คำว่า สามีภริยา ตามมาตรา 4 นี้ ในความเห็นส่วนตัวของผู้เขียนเห็นว่า น่าจะมีความหมายว่า เป็นสามีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย ก็ต้องจดทะเบียนสมรสกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1457 “การสมรสตามประมวลกฎหมายนี้จะมีได้เฉพาะเมื่อได้จดทะเบียนแล้วเท่านั้น”

อย่างไรก็ตาม แม้กรณีจะไม่ต้องด้วยบทบัญญัติใน ป.วิ.อาญา มาตรา 4 วรรคสอง ก็ตาม เช่น กรณีสามีภริยาไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือกรณีภริยาอยากจะทำคดีอาญาแทนสามี ก็อาจทำได้ด้วยวิธีการมอบอำนาจให้ฟ้องคดีอาญาแทนตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 890/2503 (ประชุมใหญ่)

ฎีกาที่ 890/2503 (ประชุมใหญ่) ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล อาจมอบอำนาจให้คนอื่นไปฟ้องคดีอาญาแทนได้ และผู้รับมอบอำนาจย่อมมีอำนาจลงชื่อในฟ้องแทนผู้มอบอำนาจได้ ไม่ขัด ป.วิ.อาญา มาตรา 158 (7)

หมายเหตุ การมอบอำนาจฟ้องคดีอาญาแทนตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 890/2503 (ประชุมใหญ่) นี้ ผู้เขียนเข้าใจว่า คงต้องมีการมอบอำนาจกันเป็นหนังสือ ในลักษณะของตัวการตัวแทน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 798 นั้นเอง ประกอบกับ ป.วิ.อาญา มาตรา 158 บัญญัติให้ การฟ้องคดีอาญาต้องทำเป็นหนังสือ

2.2 ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตาม มาตรา 5

มาตรา 5 “บุคคลเหล่านี้ จัดการแทนผู้เสียหายได้

- (1) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล
- (2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บ จนไม่สามารถจะจัดการเองได้
- (3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น”

มาตรา 5(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในดูแล

ผู้แทนโดยชอบธรรม มีความหมายตามที่บัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. ซึ่งก็หมายความว่าถึงบิดามารดา ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1566 และ 1569 นั้นเอง

ป.พ.พ. มาตรา 1566 บัญญัติว่า “บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบิดา มารดา...” และ

ป.พ.พ. มาตรา 1569 บัญญัติว่า “ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร...”

จากบทบัญญัติ ตาม ป.พ.พ. ทั้งสองมาตรา สรุปรวมนั้นได้ว่า ผู้แทนโดยชอบธรรม ปกติก็คือ บิดามารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองนั่นเอง และเข้าใจว่าในการจัดการแทนผู้เยาว์นั้น ต้องร่วมกันจัดการทั้งบิดา มารดา ทั้งนี้เพราะ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1566 นั้น อำนาจปกครองอยู่กับบิดามารดาทั้งสองคน

นอกจากนี้ ในกรณีที่ผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครอง ผู้ปกครองซึ่งตั้งโดยคำสั่งศาล ถือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม ของผู้เยาว์ที่อยู่ในปกครอง ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1585 , 1586 , 1593/8

ป.พ.พ. มาตรา 1585 บัญญัติว่า "บุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ และไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองเสียแล้วนั้น จะจัดให้มีผู้ปกครองขึ้นในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ก็ได้..."

ป.พ.พ. มาตรา 1586 บัญญัติว่า "ผู้ปกครองตามมาตรา 1585 นั้น ให้ตั้งโดยคำสั่งศาล..."

ป.พ.พ. มาตรา 1598/3 บัญญัติว่า "ผู้ปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้อยู่ในปกครอง"

บิดา ที่จะถือว่าเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์นั้น จะต้องเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย

ฎีกาที่ 2882/2527 บิดาของผู้เยาว์ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของผู้เยาว์ ทั้งไม่ปรากฏว่าได้จดทะเบียนว่าผู้เยาว์เป็นบุตร หรือศาลมิได้พิพากษาว่าผู้เยาว์เป็นบุตร ย่อมไม่เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ จึงไม่มีอำนาจร้องทุกข์แทนผู้เยาว์

บุตรนอกสมรส คือ บิดามารดาไม่ได้สมรสกัน หรือบิดาไม่ได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร หรือศาลมิได้พิพากษาว่าเป็นบุตร อำนาจปกครองย่อมตกอยู่กับมารดา มารดาจึงเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง และถือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร ตาม ป.พ.พ มาตรา 1546 , 1547 และ 1569

ป.พ.พ. มาตรา 1546 บัญญัติว่า “เด็กเกิดจากหญิงที่มีได้มีการสมรสกับชาย ให้ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น”

ป.พ.พ. มาตรา 1547 บัญญัติว่า “เด็กเกิดจากบิดามารดาที่มีได้สมรสกัน จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายต่อเมื่อบิดามารดาได้สมรสกันในภายหลัง หรือบิดาได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร หรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร”

สรุปได้ว่า กรณีของบิดานั้นต้องเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายของบุตรผู้เยาว์ บิดานั้นจึงจะเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรผู้เยาว์ได้ ซึ่งแตกต่างกับกรณีของมารดา ทั้งนี้เพราะกรณีของมารดานั้น ป.พ.พ.มาตรา 1546 ได้บัญญัติไว้เป็นกรณีเฉพาะว่า เด็กเกิดจากหญิงที่มีได้มีการสมรสกับชาย ให้ถือว่าเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น ด้วยผลของกฎหมายดังกล่าวนี้ มารดาจึงเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรผู้เยาว์โดยบทบัญญัติของกฎหมาย โดยมีต้องคำนึงถึงว่า บิดาและมารดาจะจดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมายหรือไม่

ฎีกาที่ 1405/2512 , 1988/2514 บิดาที่จะเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรผู้เยาว์และมีอำนาจจัดการแทนบุตรผู้เยาว์ได้นั้น จะต้องเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายด้วย

กรณีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(1) ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้ผู้แทนโดยชอบธรรมมีอำนาจจัดการแทนผู้เยาว์ในความคิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์นั้น หมายความว่า ในทุกประเภทความคิดอาญาที่ได้มีการกระทำต่อผู้เยาว์นั้น ผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เยาว์ได้ อำนาจในการจัดการดังกล่าวนี้ อาจเป็นเรื่องการร้องทุกข์ หรือการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเรื่องอื่นๆตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 3 และที่สำคัญ ผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมอยู่ในความหมายของคำว่า “ผู้เสียหาย” ตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) ด้วย ดังนั้นในภาพรวมจึงสรุปได้ว่า เมื่อใดก็ตามที่มีการกระทำความผิดอาญาต่อผู้เยาว์ เมื่อนั้นย่อมเกิดผู้เสียหายขึ้นสองประเภทพร้อมกัน หนึ่งคือผู้เสียหายโดยตรง ได้แก่ ผู้เยาว์ และสองคือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ซึ่งก็ได้แก่ ผู้แทนโดยชอบธรรมนั่นเอง ทั้งผู้เสียหายโดยตรงและผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายต่างอยู่ในความหมายของคำว่า “ผู้เสียหาย” ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) แม้เราจะเข้าใจดีในความหมายของกฎหมายว่า ประสงค์จะให้ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เยาว์มีอำนาจในการจัดการ

แทน เช่น การร้องทุกข์หรือการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาก็ตาม แต่อีกสิ่งหนึ่งที่พึงตั้งข้อสังเกตก็คือในเรื่องการร้องทุกข์นั้นกฎหมายไม่ได้ห้ามโดยตรงแต่คาดว่าจะร้องทุกข์ไม่ได้เลยในทุกกรณี ดังนั้นในเรื่องของการร้องทุกข์จึงต้องดูเป็นเรื่องๆ ไปว่ากรณีใดผู้เยาว์ทำได้ หรือกรณีใดที่ผู้เยาว์ทำไม่ได้แน่นอน ซึ่งจำเป็นต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมจัดการแทน ทั้งนี้โดยอาศัยตัวอย่างตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาต่างๆ ประกอบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กรณีแรกเรื่องการร้องทุกข์ของผู้เยาว์

เรื่องการร้องทุกข์ของผู้เยาว์ไม่มีกฎหมายห้ามโดยตรงว่าทำไม่ได้ ปัญหาเรื่องความสามารถของผู้เยาว์ที่ทำไม่ได้และมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัด ก็ได้แก่เรื่องของการทำนิติกรรมในทางแพ่ง ซึ่ง ป.พ.พ.มาตรา 21 บัญญัติว่า “อันผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใดๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน บรรดาการใดๆ อันผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นนั้น ท่านว่าเป็นโมฆะ...” แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องของการร้องทุกข์นั้นศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานว่า การร้องทุกข์นั้นไม่ใช่เป็นการทำนิติกรรม

ฎีกาที่ 1590/2530 การร้องทุกข์มิใช่การทำนิติกรรม แต่ถ้าเป็นกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้ร้องทุกข์จะต้องมีกรรมการลงชื่อครบตามที่ได้จดทะเบียนไว้ จึงจะถือว่าผูกพันเป็นการร้องทุกข์ของนิติบุคคลนั้น

นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาอื่นๆ เกี่ยวกับเรื่องการร้องทุกข์ของผู้เยาว์ ซึ่งสมควรนำมาพิจารณาประกอบกัน

ฎีกาที่ 214/2494 (ประชุมใหญ่) หญิงผู้เยาว์มีอายุ 17 – 18 ปี ย่อมมีอำนาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนในคดีความผิดส่วนตัว (ตามฎีกานี้เป็นความผิดเกี่ยวกับเพศ) ซึ่งตนเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงได้ เมื่อร้องทุกข์ไปแล้ว บิดาผู้เยาว์จะขอลอนคำร้องทุกข์ โดยขัดหรือฝืนต่อความประสงค์ของผู้เยาว์ไม่ได้

ฎีกาที่ 1982/2494 ผู้เยาว์มีอายุ 18 ปี มีอำนาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมลงลายมือชื่อในการร้องทุกข์ด้วยก็ได้

ฎีกาที่ 1641/2514 คำให้การของเด็กหญิงผู้เสียหายมีอายุ 14 ปี ในคดีถูกกระทำ
จนอาจร ทั้พนักงานสอบสวนบันทึกรายละเอียดเหตุการณ์การกระทำของผู้กระทำผิดไว้ และใน
ตอนท้ายคำให้การนั้นมิข้อความระบุว่า ได้มาร้องทุกข์มอบคดีให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับ
ผู้กระทำผิดในข้อหาความผิดกระทำจนอาจรต่อผู้เสียหาย ย่อมถือได้ว่า เป็นคำร้องทุกข์ตาม
กฎหมายแล้ว

ข้อสังเกต เกี่ยวกับความผิดทางอาญาทั้งหลายที่มีการกระทำต่อผู้เยาว์นั้น โดยปกตินั้น
ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นผู้มีอำนาจในการจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงคือผู้เยาว์ โดยเฉพาะเรื่อง
การร้องทุกข์ ทั้งนี้เป็นไปตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4), 5(1) และ 3(1)

กรณีที่สอง เรื่องการฟ้องคดีอาญาของผู้เยาว์

เรื่อง การฟ้องคดีอาญาของผู้เยาว์ โดยหลักผู้เยาว์ฟ้องเองไม่ได้โดยเด็ดขาด แม้ว่าผู้เยาว์จะ
ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก็ตาม (ดูฎีกาที่ 563/2517 และฎีกาที่ 6475/2537)

ฎีกาที่ 563/2517 ผู้เยาว์ฟ้องคดีอาญาเองไม่ได้ แม้ผู้เยาว์จะได้รับความยินยอมจากบิดา
ก็ไม่สามารถเข้าเป็นโจทก์ร่วมฟ้องคดีอาญาได้ ศาลชั้นที่จะสั่งให้แก้ไขในข้อบกพร่อง เรื่อง
ความสามารถในการดำเนินคดีเสียก่อน

ฎีกาที่ 6475/2537 ผู้เยาว์ซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงาน
อัยการ ต้องกระทำโดยผู้แทนโดยชอบธรรม ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4), 3, 5 และ 6 การที่
ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้เยาว์ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ โดยลงชื่อแต่งตั้งทนายความด้วยตนเองแต่ลำพัง โดย
มิได้ให้ผู้แทนโดยชอบธรรมจัดการแทน ถือมิได้เป็นไปตามบทบัญญัติว่าด้วยความสามารถของ
บุคคลตามกฎหมาย ศาลต้องสั่งให้แก้ไขความบกพร่องเรื่องความสามารถเสียก่อน ตามนัยแห่ง ป.
วิ.แพ่ง มาตรา 56 วรรคสี่ ประกอบด้วย ป.วิ.อาญา มาตรา 6 และ 15

ฎีกาที่ 623/2519 (ประชุมใหญ่) ขณะฟ้องคดีเป็นผู้เยาว์ แต่ระหว่างพิจารณาโจทก์
บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องแก้ไขความบกพร่องในเรื่องความสามารถนี้อีก ตาม ป.วิ.แพ่ง
มาตรา 56 ประกอบ ป.วิ.อาญา มาตรา 15

บุตรบุญธรรม

กรณีของบุตรบุญธรรม มีปัญหาว่า ใครคือผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรบุญธรรม เรื่องนี้
คงต้องพิจารณาตาม ป.พ.พ. มาตรา 1598/27 , 1598/28 และ 1569

ป.พ.พ. มาตรา 1598/27 บัญญัติว่า “การรับบุตรบุญธรรมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมาย...”

ป.พ.พ. มาตรา 1598/28 บัญญัติว่า “บุตรบุญธรรมย่อมมีฐานะอย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิและหน้าที่ในครอบครัวที่ได้กำเนิดมา ในกรณีเช่นนี้ ให้บิดามารดาโดยกำเนิดหมคอำนาจปกครองนับแต่วันเวลาที่เด็กเป็นบุตรบุญธรรมแล้ว...”

ป.พ.พ. มาตรา 1569 บัญญัติว่า “ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร...”

สรุปได้ว่า กรณีของบุตรบุญธรรมนั้น ผู้รับบุตรบุญธรรมย่อมเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองเหนือบุตรบุญธรรม ผู้รับบุตรบุญธรรมจึงเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรบุญธรรมนั้น

ผู้เยาว์

ผู้เยาว์มีความหมายว่าอย่างไร ป.วิ.อาญา ไม่ได้บัญญัติให้ความหมายของคำนี้ไว้ จึงต้องแปลความหมายตามนัยแห่ง ป.พ.พ. ในมาตรา 19 , 20

ป.พ.พ. มาตรา 19 บัญญัติว่า “เมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์ บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะ”

ป.พ.พ. มาตรา 20 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448”

กรณีของผู้เยาว์ จึงมีความหมายตาม ป.พ.พ. คือ หมายความว่าบุคคลที่มีอายุยังไม่ครบ
ยี่สิบปีบริบูรณ์ หรือเป็นผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะโดยการสมรสนั่นเอง

ผู้อนุบาลและผู้ไร้ความสามารถ

กรณีของผู้อนุบาลและผู้ไร้ความสามารถก็เช่นกัน ป.วิ.อาญา มิได้ให้คำจำกัดความเอาไว้ว่า
มีความหมายว่าอย่างไร ดังนั้นจึงต้องถือตามความหมายใน ป.พ.พ.

ป.พ.พ. มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลวิกลจริตใด ถ้าคู่สมรสก็ดี ผู้บุพการี กล่าวคือ
บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด ก็ดี ผู้สืบสันดาน กล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ ก็ดี ผู้ปกครอง
หรือผู้พิทักษ์ก็ดี ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่ก็ดี หรือพนักงานอัยการก็ดี ร้องขอต่อศาลให้สั่ง
ให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้น เป็นคนไร้ความสามารถ ศาลจะสั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้
ความสามารถก็ได้

บุคคลซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามวรรคหนึ่ง ต้องจัดให้อยู่ในความ
อนุบาล...”

กรณีของผู้อนุบาล จึงหมายความว่าบุคคลผู้มีหน้าที่จัดกิจการแทนบุคคลวิกลจริตที่ศาลสั่ง
ให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว และสั่งให้อยู่ในความอนุบาลตาม ป.พ.พ. มาตรา 28 เมื่อนำ
ความหมายนี้มาแปลความประกอบกับ ป.วิ.อาญา มาตรา 5(1) จึงได้ข้อสรุปว่า ผู้อนุบาลตาม
ความหมายใน ป.พ.พ. นั้น ถือว่า เป็นผู้ที่มีอำนาจจัดการแทนผู้ไร้ความสามารถ ตาม ป.วิ.อาญา
มาตรา 5(1) ในกรณีที่ผู้ไร้ความสามารถถูกกระทำผิดทางอาญา

ข้อสังเกต ท้าย ป.วิ.อาญา มาตรา 5(1)

การจัดการแทนผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถ ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(1) นี้
กฎหมายมิได้จำกัดประเภทความผิดไว้ อีกทั้งมิได้จำกัดอำนาจในการจัดการแทนไว้เป็นกรณีพิเศษ
ว่าอย่างใดทำมิได้ ดังนั้น ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล จึงมีอำนาจจัดการแทนผู้เยาว์หรือผู้
ไร้ความสามารถ ในทุกประเภทความผิดที่ได้มีการกระทำผิดทางอาญาต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้
ความสามารถโดยไม่มีจำกัด สำหรับอำนาจในการจัดการแทน ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล
ย่อมมีอำนาจจัดการแทนได้ทุกข้อตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 3 ซึ่งได้แก่ การร้อง

ทุกซ์ ฟ้องคดีอาญา เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ถอนฟ้องคดีแพ่ง หรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา และการขอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว ย่อมมีอำนาจจัดการแทนได้ทั้งหมด ด้วยเหตุผลที่สำคัญก็คือ ผู้เข่าวยังไม่มีความรู้ความสามารถเท่ากับผู้ใหญ่ คือผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ส่วนผู้ไร้ความสามารถก็ถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่สามารถดูแลจัดการตัวเองได้ จึงจำเป็นต้องมีผู้จัดการแทน

มาตรา 5(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

กรณีตามมาตรา 5(2) นี้ เป็นการจัดการแทนกันได้ระหว่างบุคคลสองคู่ด้วยกัน คือ คู่แรกเป็นการจัดการแทนกันระหว่างผู้บุพการีกับผู้สืบสันดาน ต่างฝ่ายต่างจัดการแทนกันได้ กล่าวคือถ้ากรณีเป็นการกระทำความผิดต่อผู้สืบสันดาน ผู้บุพการีย่อมมีอำนาจจัดการแทนได้ ในทางตรงข้ามถ้ามีการกระทำความผิดอาญาต่อผู้บุพการี ผู้สืบสันดานย่อมมีอำนาจจัดการแทนได้ คู่ที่สองระหว่างสามีและภริยา ต่างฝ่ายต่างมีอำนาจจัดการแทนกันได้ แต่ข้อสำคัญ การมีอำนาจจัดการแทนกันตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) นี้ ต้องประกอบด้วยเงื่อนไขที่สำคัญ คือ จะจัดการแทนกันได้ก็เฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายที่แท้จริงถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้เท่านั้น กล่าวคือไม่ใช่เรื่องที่สามารถจัดการแทนกันได้ในทุกเรื่องหรือในทุกลักษณะของความผิด อย่างเช่น กรณีของ ป.วิ.อาญา มาตรา 5(1)

ผู้บุพการี

ป.วิ.อาญา ไม่ได้ให้คำจำกัดความเอาไว้ว่า ผู้บุพการี แปลว่า อะไร จึงจำเป็นต้องดูความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ประกอบกับความหมายตามที่บัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน “**บุพการี**” แปลว่า ผู้ที่ทำอุปการะมาก่อน เช่น บิดา มารดา เป็นผู้บุพการีของบุตรธิดา บุพการีจึงเป็นญาติทางสายโลหิต โดยตรงขึ้นไป ได้แก่ บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด และในความหมายนี้ก็นับว่าสอดคล้องต้องกันกับที่มีการบัญญัติถึงใน ป.พ.พ. กล่าวคือ ป.พ.พ มาตรา 28 นั้นเอง ที่บัญญัติไว้ในตอนหนึ่งว่า “**ผู้บุพการี** กล่าวคือ บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด...” จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้บุพการี นั้น มีความหมายถึง ญาติ ผู้สืบสายโลหิต โดยตรงขึ้นไป ได้แก่ บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด นั้นเอง

ผู้สืบสันดาน

คำว่าผู้สืบสันดาน ก็เช่นกัน ป.วิ.อาญา มิได้ให้คำจำกัดความเอาไว้ว่าหมายความว่าอย่างไร จึงต้องแปลความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานประกอบกับความหมายตามที่ให้มีบัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 คำว่า “สืบสันดาน” มีความหมายว่า สืบเชื้อสายมาโดยตรง และ ป.พ.พ. มาตรา 28 มีบัญญัติไว้ตอนหนึ่งว่า “ผู้สืบสันดาน กล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ...” จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้สืบสันดาน นั้นมีความหมายถึง ญาติ ผู้สืบสายโลหิตโดยตรงลงมา คือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ นั่นเอง

ข้อสำคัญ ผู้สืบสันดาน ไม่มีจำกัดอายุจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เยาว์ แม้บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็ยังอยู่ในความหมายของคำว่า ผู้สืบสันดาน

ฎีกาที่ 624/2482 บิดาในฐานะผู้บุพการีย่อมมีอำนาจฟ้องผู้ที่ฆ่าบุตรคนได้ แม้บุตรนั้นจะมีภริยาอยู่แล้วก็ตาม

ความเป็นผู้บุพการีและผู้สืบสันดานนั้น หมายถึง ผู้บุพการีตามความเป็นจริง และผู้สืบสันดานตามความเป็นจริง โดยถือหลักสายโลหิต โดยไม่ต้องคำนึงถึงคำว่าโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

ฎีกาที่ 1384/2516 (ประชุมใหญ่) ผู้บุพการี ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) หมายถึง ผู้บุพการีตามความเป็นจริง โจทก์มิได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาผู้ตาย แต่โจทก์เป็นบิดาของผู้ตายตามความเป็นจริง เมื่อผู้ตายถูกทำร้ายถึงตาย โจทก์ย่อมมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้ตายได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) , 5(2) และ 28(2)

ฎีกาที่ 2294/2517 บุตรโจทก์ถูก ก. ขับรถยนต์ชนถึงแก่ความตาย โจทก์ในฐานะผู้ บุพการีจัดการแทนบุตรที่ตายได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) จำเลยในคดีนี้เป็นตำรวจผู้สืบสวนสอบสวนคดีนั้น จำเลยได้ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ คือ จดคำให้การพยานไม่ตรงกับคำให้การของพยานโดยไม่ชอบ เพื่อช่วยเหลือ ก.(ผู้ต้องหา) มิให้ต้องรับโทษหรือให้รับโทษน้อยลง ถือได้ว่าการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำผิดต่อโจทก์ โจทก์เป็นผู้เสียหายโดยตรง มีอำนาจฟ้องจำเลยได้ตาม ป.อาญา มาตรา 157 , 200

ฎีกาที่ 303/2497 (ประชุมใหญ่) ผู้สืบสันดาน ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) นั้น
หมายถึง ผู้สืบสันดานตามความเป็นจริง ไม่ว่าบิดามารดาจะจดทะเบียนสมรสกันหรือไม่

ฎีกาที่ 1526/2497 บุตรของผู้ที่ถูกทำร้ายถึงตายถือได้ว่า เป็นผู้สืบสันดาน เป็นโจทก์
ฟ้องคดีแทนผู้ตายได้ ไม่ว่าบิดามารดาจะจดทะเบียนสมรสกันหรือไม่ก็ตาม

ฎีกาที่ 2664/2527 โจทก์เป็นบุตรของผู้ตายตามความเป็นจริง แม้ว่าจะไม่ได้เป็นบุตร
โดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ตายก็ตาม แต่ถือว่าโจทก์เป็นผู้สืบสันดานตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)
จึงมีอำนาจฟ้องได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 28(2)

กรณีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) กฎหมายให้อำนาจจัดการแทนกันได้เฉพาะผู้บุพการีกับ
ผู้สืบสันดานเท่านั้น โดยถือหลักสายโลหิตนับโดยตรงขึ้นไปและนับโดยตรงลงมา ญาติสนิทอื่นๆ
เช่น ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง จึงไม่อยู่ในความหมายดังกล่าวนี้ด้วย

ฎีกาที่ 972/2481 บุตรถือเป็นผู้สืบสันดาน ย่อมมีอำนาจฟ้องผู้ที่ฆ่าบิดาของตนได้ แต่
ญาติสนิทอื่นๆ แม้จะเป็นผู้ให้ความอุปการะใกล้ชิดอย่างไร ก็จะถือว่าเป็นบุพการีนั้นไม่ได้

ฎีกาที่ 579/2488 พี่ชายของผู้ถูกฆ่าตาย ไม่ใช่บุพการีของผู้ตาย ไม่มีอำนาจเป็นโจทก์
ฟ้องผู้ฆ่าน้องชายของตน แม้จะปรากฏว่าผู้ตายไม่มีบิดามารดา และผู้ตายอยู่ในความปกครองดูแล
ของพี่ชายก็ตาม

ฎีกาที่ 890/2495 ผู้เยาว์ถูกทำร้ายถึงตาย และแม้ไม่มีบุคคลตามที่ระบุไว้ใน ป.วิ.อาญา
มาตรา 5(2) คือ ไม่มีผู้บุพการีก็ตาม พี่เขยของผู้เสียหายก็ไม่อาจร้องขอให้ศาลตั้งผู้ร้องเป็น
ผู้จัดการแทนผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) ได้

บุตรบุญธรรม

กรณีของบุตรบุญธรรม ไม่ใช่บุตรตามความเป็นจริงของผู้รับบุตรบุญธรรม บุตรบุญธรรม
จึงไม่ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานของผู้รับบุตรบุญธรรม เพราะผู้สืบสันดานนั้นถือตามความเป็นจริง
กรณีดังกล่าวนี้ จึงต้องถือว่าผู้รับบุตรบุญธรรมก็ไม่ใช่บุพการีของบุตรบุญธรรมเช่นกัน เพราะผู้

บุพการีก็ถือตามความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรม จึงไม่มีอำนาจจัดการแทนกันได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)

สามีและภรรยา

สำหรับกรณีของสามีและภรรยา แม้ตาม ป.วิ.อาญา จะมิได้บัญญัติถึงรายละเอียดไว้ก็ตาม แต่ตามแนวข้อพิพาทศาลฎีกาที่เคยมีมาต้องถือว่า กรณีของสามีและภรรยาตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) นี้ หมายความว่า เจาะสามีและภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น

ฎีกาที่ 1056/2503 คู่สมรสที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสไม่เป็นสามีภริยากันโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกทำร้ายถึงตาย ฝ่ายที่มีชีวิตอยู่ ไม่ใช่ผู้เสียหายที่จะมีอำนาจจัดการแทน คือ ดำเนินคดีแทนได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)

ข้อสังเกตบางประการตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)

ข้อสังเกต 1. กรณีของการจัดการแทนกันตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) นี้ จำกัดเฉพาะคดีที่ผู้เสียหายที่แท้จริงถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนมาสามารถจัดการเองได้เท่านั้น ความผิดอย่างอื่นนอกเหนือจากนี้ เช่น ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ฯลฯ เป็นต้น ไม่อาจจัดการแทนกันได้ ตามเจตนาของ ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) นี้

ข้อสังเกต 2. การจัดการแทนกันได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) นั้น สามารถจัดการแทนกันได้ โดยอัตโนมัติ ไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง อีกทั้งไม่จำกัดเฉพาะความผิดที่กระทำโดยเจตนาเท่านั้น แต่ให้รวมทั้งความผิดฐานกระทำโดยประมาทด้วย

ข้อสังเกต 3. กรณีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) นี้ ถ้ากรณีผู้เสียหายที่แท้จริง ไม่เป็นผู้เสียหายโดยนิรันดร์ ผู้บุพการีก็ดี ผู้สืบสันดานก็ดี สามีหรือภริยากีดี ย่อมไม่มีอำนาจจัดการแทนได้เช่นกัน

ฎีกาที่ 954/2502 หญิงที่ยินยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ถือว่าหญิงนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย เมื่อหญิงนั้นตายเพราะการทำแท้ง หญิงนั้นจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย ไม่เป็นผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) บิดาของหญิงนั้นแม้จะเป็นผู้บุพการีก็ไม่มีอำนาจฟ้องแทน จึงจัดการแทนตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) ไม่ได้

ฎีกาที่ 920 – 921/2507 ภริยาเป็นโจทก์ฟ้องว่าจำเลยขับรถยนต์โดยประมาททำให้สามีโจทก์และคนอื่นถึงแก่ความตาย เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า จำเลยและสามีโจทก์ประมาทด้วยกันทั้งสองฝ่าย สามีโจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย เพราะเป็นผู้กระทำผิดฐานขับรถยนต์โดยประมาท จนเป็นเหตุให้คนตาย อันจะต้องรับโทษทางอาญาคด้วยผู้หนึ่ง จึงไม่ใช่ผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) การที่โจทก์จะฟ้องจำเลยได้ก็โดยฟ้องแทนสามีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) ดังนั้นเมื่อสามีไม่ใช่ผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) แล้ว โจทก์ก็ไม่มีอำนาจจัดการแทนตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)

ฎีกาที่ 1167 – 1168/2530 ผู้ตายมีส่วนกระทำการโดยประมาทด้วย มิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย บิดาซึ่งเป็นผู้บุพการี จึงไม่มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) จึงไม่มีอำนาจฟ้อง

ฎีกาที่ 1020/2534 ผู้ตายมีส่วนประมาทเป็นเหตุให้รถยนต์ทั้งสองฝ่ายชนกัน ผู้ตายจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย ภริยาผู้ตายยอมไม่มีอำนาจจัดการแทนตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)

ฎีกาที่ 4461/2539 ผู้ตายและจำเลยต่างขับรถด้วยความเร็ว และต่างขับรถเข้าไปในช่องทางเดินรถของอีกฝ่ายหนึ่ง ถือได้ว่าขับรถโดยความประมาทด้วยกันทั้งสองฝ่าย เมื่อผู้ตายมีส่วนกระทำความผิดด้วย ผู้ตายจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย และไม่ใช่ผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4) บิดาผู้ตายจึงไม่มีอำนาจจัดการแทนตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2)

ข้อสังเกต 4. กรณีบิดาในฐานะผู้บุพการีจัดการแทนผู้สืบสันดานตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) ถ้าในระหว่างการพิจารณาตัดสินของศาล บิดาเกิดตายอีก บุตรคนอื่นๆของบิดาจะดำเนินคดีต่อไปแทนบิดาตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 29 ได้หรือไม่

ฎีกาที่ 578/2535 บิดาในฐานะผู้บุพการีของผู้สืบสันดาน(บุตรซึ่งตาย) เข้าเป็นโจทก์ ร่วมกับพนักงานอัยการ ปรากฏว่าระหว่างการพิจารณาตัดสินของศาล โจทก์ร่วม(คือบิดา)ถึงแก่ความตาย พี่ชายผู้ตายก็ห้ามสิทธิเข้าดำเนินคดีต่างผู้ตายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 29 ไม่ ทั้งนี้เพราะบิดา ซึ่งเป็นโจทก์ร่วมนั้น เป็นเพียงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) เท่านั้น

ฎีกาที่ 2331/2521 บิดาในฐานะผู้บุพการีจัดการแทนผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) โดยเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยในความผิดฐานฆ่าผู้เสียหายถึงแก่ความตายโดยเจตนา ปรากฏว่า บิดาผู้เสียหายได้ตายลงระหว่างการพิจารณาตัดสินของศาล ผู้ร้องซึ่งเป็นบุตรอีกคนหนึ่งของผู้เสียหาย(ผู้ร้องคือพี่ชายของผู้เสียหายนั่นเอง) ขอดำเนินคดีต่างบิดาต่อไปตามความหมายของ ป.วิ.อาญา มาตรา 29 ไม่ได้ เพราะบิดาผู้เสียหายเป็นเพียงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่ถูกทำร้ายถึงตายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) เท่านั้น(บิดาไม่ได้เป็นผู้เสียหายที่แท้จริง)

หมายเหตุ การรับมรดกความ ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 29 นั้น คำว่า “ผู้เสียหาย” ยื่นฟ้องแล้วตายลง หมายความว่า เฉพาะตัวผู้เสียหายที่แท้จริงเท่านั้น ยื่นฟ้องแล้วตายลง ไม่หมายความว่ารวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 4, 5 และ 6 ด้วย

ข้อสังเกต 5. กรณีการจัดการแทนตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) ต้องเป็นกรณีที่แน่นอนหรือแน่ชัดแล้วว่า ผู้เสียหายที่แท้จริงได้ตายไปแล้วหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ อำนาจในการจัดการแทนจึงจะเกิด

ฎีกาที่ 1734 – 1735/2532 โจทก์บรรยายฟ้องว่า จำเลยหน่วงเหนี่ยวกักขังและทำให้ผู้เสียหายปราศจากเสรีภาพในร่างกาย “ซึ่งจนถึงบัดนี้ผู้เสียหายอาจถึงแก่ความตายไปแล้ว” กับที่ผู้ร้องกล่าวอ้างในคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการว่า “ไม่ทราบว่าคุณเสียหายเป็นอย่างไร” ไม่ถือว่าเป็นกรณีที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) กรณีดังกล่าวนี้จึงไม่อาจเข้ามาจัดการแทนผู้เสียหายได้

หมายเหตุ กรณีจะมีอำนาจจัดการแทนกันได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5(2) นั้น ต้องเป็นกรณีที่สามรถยืนยันได้แน่ชัดแล้วว่า ผู้เสียหายที่แท้จริงถูกทำร้ายถึงตายไปแล้ว หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้

**มาตรา 5(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคลเฉพาะความผิดซึ่งกระทำลง
แก่นิติบุคคลนั้น**

กรณีมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นแก่นิติบุคคล ผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล ได้แก่
ผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้น

ฎีกาที่ 3644/2527 มีการกระทำอาญาแก่ห้างหุ้นส่วนจำกัด ผู้เป็นส่วนผู้จัดการร้องทุกข์
แทนห้างหุ้นส่วนจำกัด เป็นการขอด้วยกฎหมายแล้ว ไม่จำเป็นต้องมีการมอบหมายอะไรกันอีก

ฎีกาที่ 2178/2524 ผู้จัดการของนิติบุคคล เป็นผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(4),
5(3) มีอำนาจร้องทุกข์หรือฟ้องคดีอาญาได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 3, 28(2)

ข้อสังเกต 1. ตัวอย่างของนิติบุคคล เช่น กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด เทศบาล
วิศวาอาราม บริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด สมาคม เป็นต้น

ข้อสังเกต 2. กรณีที่ผู้แทนหรือผู้จัดการของนิติบุคคลกระทำความผิดต่อนิติบุคคลนั้น
เสียเอง ใครจะเป็นผู้ดำเนินคดี

ฎีกาที่ 1250/2521 (ประชุมใหญ่) หุ้นส่วนผู้จัดการชกยออกทรัพย์ของห้างหุ้นส่วนจำกัด
ผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้เสียหาย ร้องทุกข์ดำเนินคดีได้ มาตรา 2(4)

ฎีกาที่ 115/2535 กรณีผู้จัดการและกรรมการเป็นผู้กระทำความผิดฐานชกยออกทรัพย์ของ
บริษัท เป็นที่เห็นได้ชัดว่าผู้กระทำความผิดยอมไม่ฟ้องคดีแทนนิติบุคคลเพื่อกล่าวหาตนเอง เมื่อเป็น
ดังนี้ กรรมการอื่นหรือผู้ถือหุ้น คนใดคนหนึ่งซึ่งมีประโยชน์ได้เสียร่วมกับนิติบุคคลนั้นย่อมได้รับ
ความเสียหาย จึงเป็นผู้เสียหาย มีสิทธิร้องทุกข์ ฟ้องคดีอาญา หรือถอนคำร้องทุกข์ แม้ว่าบุคคล
ดังกล่าวจะมิได้เป็นกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัทก็ตาม (ถือเป็นผู้เสียหายตาม ป.วิ.
อาญา มาตรา 2(4) ทั้งนี้โดยนัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ 1680/2520 ด้วย ซึ่งวินิจฉัยทำนอง
เดียวกัน)

2.3 ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตาม มาตรา 6 (ผู้แทนเฉพาะคดี)

มาตรา 6 "ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้นๆ ญาติของผู้นั้น หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อาจร้องขอต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้"

เมื่อได้ไต่สวนแล้ว ให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่นซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทน ให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทนเฉพาะคดี..."

กรณีที่จะมีการร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลตั้งผู้แทนเฉพาะคดีนั้น มีอยู่ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้แทนโดยชอบธรรมไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่ได้โดยเหตุหนึ่งเหตุใด เช่น ป่วยหนักไม่ได้สติ หรือวิกลจริต หรือไปต่างประเทศ เป็นต้น หรือผู้แทนโดยชอบธรรมมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์

ประการที่ 2 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่ได้โดยเหตุหนึ่งเหตุใด หรือมีผลประโยชน์ขัดกันกับคนไร้ความสามารถ

หมายเหตุ ผู้วิกลจริต หมายถึง คนวิกลจริตซึ่งศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ส่วนคนไร้ความสามารถในที่นี้ หมายความว่า คนวิกลจริตซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว

ข้อสังเกต กรณีคนเสมือนไร้ความสามารถ ไม่มีกรณีที่ร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 6 นี้ได้ เพราะกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้

กรณีการร้องขอให้ศาลตั้งผู้แทนเฉพาะคดีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 6 นี้ จะทำได้ก็ต่อเมื่อ ผู้เสียหายที่แท้จริง คือ ผู้เยาว์, ผู้วิกลจริต หรือผู้ไร้ความสามารถ ยังมีตัวคนหรือยังมีชีวิตอยู่ เท่านั้น จึงจะร้องขอให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีได้ หากผู้เสียหายที่แท้จริงตายไปก่อนแล้ว ย่อมไม่อาจ ขอให้มีการตั้งผู้แทนเฉพาะคดีได้

ฎีกาที่ 1625/2532 การร้องขอให้ศาลตั้งผู้แทนเฉพาะคดีของผู้วิกลจริตตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 6 นั้น ต้องเป็นกรณีที่ผู้วิกลจริตยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้นการที่ผู้วิกลจริตถึงแก่ความตายไปก่อน วันนัดไต่สวนคำร้องขอตั้งผู้แทนเฉพาะคดีของโจทก์แล้ว ดังนี้ไม่อาจตั้งโจทก์เป็นผู้แทนเฉพาะ คดีได้

ผู้แทนเฉพาะคดีที่ฟ้องแทนผู้เสียหาย จะมีอำนาจว่าคดีแทนผู้เสียหายที่ตายลงต่อไปได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 29 นั้น ต้องเป็นกรณีที่ศาลได้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีของผู้เสียหายไว้แล้ว ก่อนที่ ผู้เสียหายตาย หากได้หมายความรวมถึง กรณีที่ผู้เสียหายได้ตายไปก่อนที่ศาลจะตั้งผู้แทนเฉพาะคดี ด้วยไม่

ฎีกาที่ 3422/2536 การร้องขอเป็นผู้แทนเฉพาะคดี ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 6 จะต้อง ปรากฏว่าโจทก์มีสภาพบุคคลเป็นผู้วิกลจริตและไม่มีผู้อนุบาล แต่เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าโจทก์ซึ่ง ผู้ร้องอ้างว่าเป็นผู้วิกลจริตและไม่มีผู้อนุบาลนั้น ได้ตายไปแล้วระหว่างไต่สวนคำร้อง ขอเป็น ผู้แทนเฉพาะคดี ดังนี้จึงไม่อาจตั้งผู้ร้องเป็นผู้แทนเฉพาะคดีของโจทก์ได้

2. ผู้ต้องหา

ป.วิ.อาญา มาตรา 2(2) “ผู้ต้องหา หมายความว่า บุคคลผู้ถูกหาว่าได้กระทำ ความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล”

จากความหมายตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 2(2) นั้น ผู้ต้องหา ก็คือ บุคคล ที่ถูกบุคคลอื่นกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาขึ้น ไม่ว่าจะมีความผิดต่อแผ่นดิน หรือ ความผิดต่อส่วนตัว เมื่อยังมีได้ถูกฟ้องคดีต่อศาล บุคคลนั้นย่อมได้ชื่อว่า ผู้ต้องหา ซึ่งอาจเป็น กรณีของการกระทำความผิดในฐานะเป็นตัวการก็ได้ หรือเป็นกรณีของผู้ใช้ให้กระทำความผิด หรือผู้สนับสนุนการกระทำความผิดก็ได้

คำกล่าวหาที่จะทำให้บุคคลใดตกเป็นผู้ต้องหาได้นั้น ได้แก่คำกล่าวหาตามความหมายในเรื่อง “คำร้องทุกข์” ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(7) หรือเป็นคำกล่าวหาตามความหมายในเรื่อง “คำกล่าวโทษ” ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(8) นั้นเอง

ฎีกาที่ 1341/2509 เมื่อมีผู้ไปแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน กล่าวหาว่าจำเลยบุกรุกที่ดิน จำเลยยอมตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ต้องหา

ข้อสังเกต โดยนัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ 1341/2509 นี้ เป็นการสรุปคำวินิจฉัยของศาลฎีกาไว้อย่างกว้างๆว่า การจะตกเป็นผู้ต้องหานั้น เพียงแต่ว่าเมื่อมีบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายมากล่าวหาต่อพนักงานสอบสวนว่า บุคคลใดบุกรุกเข้าไปในที่ดิน ผู้ถูกกล่าวหาที่ตกเป็นผู้ต้องหาแล้ว จึงอาจกล่าวด้วยความเข้าใจง่ายๆได้ว่า เมื่อมีคำกล่าวหาที่มีเหตุผลสมควรเชื่อได้ว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นย่อมตกเป็นผู้ต้องหาแล้ว ตามนัยแห่งคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้น

หมายเหตุ แต่ความจริงแล้วในแง่ของพนักงานสอบสวนนั้น กรณีที่จะพิจารณาว่าบุคคลใดจะตกเป็นผู้ต้องหาในความหมายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(2) นั้น พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาถึงมูลคดีด้วยว่า มีข้อเท็จจริงที่เป็นการกระทำของบุคคลนั้นอย่างไร เช่น มีการบุกรุกอย่างไร บุกรุกที่ไหน ถ้ามีข้อมูลที่ควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริง บุคคลนั้นย่อมตกเป็นผู้ต้องหาแล้ว

สิทธิของผู้ต้องหา ผู้ต้องหามีสิทธิดังกล่าวต่อไปนี้คือ

1. กรณีผู้ต้องหาเป็นนิติบุคคล ย่อมมีสิทธิตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 7

ป.วิ.อาญา มาตรา 7 “ในการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ออกหมายเรียกผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคลนั้นให้ไปยังพนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี

ถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้น ไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก จะออกหมายจับผู้นั้นมาก็ได้ แต่ห้ามมิให้จับทนายผู้ว่าด้วยปล่อยชั่วคราว ชัง หรือจำคุก แก่ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล ในคดีที่นิติบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย”

ในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหา การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นนิติบุคคลนั้น กฎหมายให้ออกหมายเรียกผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคลนั้นให้ไปยังพนักงานสอบสวนได้ และถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก จะออกหมายจับผู้นั้นมาก็ได้ แต่เมื่อจับมาแล้วจะใช้บทบัญญัติว่าด้วยปล่อยชั่วคราวกับผู้นั้นไม่ได้ กล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนสอบสวนเสร็จก็ต้องปล่อยตัวผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคลนั้นไป โดยไม่ต้องให้ประกันตัว คือ ปล่อยไปเลย ซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้สิทธิแก่บุคคลซึ่งเป็นผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคลนั้นๆ ทั้งนี้เพราะบุคคลนั้นๆไม่ได้เป็นผู้ต้องหาในความคิดที่ได้กล่าวหานั้นเลย นิติบุคคลต่างหากที่ตกเป็นผู้ต้องหา ผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นมีได้ตกเป็นผู้ต้องหา บุคคลนั้นๆจึงมีสิทธิหน้าที่จะไม่ถูกควบคุมตัว หรือการปล่อยชั่วคราว (กรณีที่มีให้ใช้บทบัญญัติว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวนั้นจึงมีความหมายโดยปริยายว่า การควบคุมไม่มีนั่นเอง)

2. สิทธิของผู้ต้องหาตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 7 ทวิ

ป.วิ.อาญา มาตรา 7 ทวิ “ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขัง มีสิทธิดังต่อไปนี้

- (1) พบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายความสองต่อสอง
- (2) ได้รับการเยี่ยมตามสมควร
- (3) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง”

หน้าที่ในการแจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิของผู้ต้องหาตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 7 ทวิ นั้น แม้กฎหมายจะมีได้กำหนดโดยชัดว่าเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน แต่ในทางปฏิบัติแล้ว พนักงานสอบสวนก็จะบันทึกไว้ว่า ได้แจ้งถึงสิทธิของผู้ต้องหาตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 7 ทวิ ให้ผู้ต้องหาทราบแล้ว แล้วนำบันทึกนั้นติดสำนวนไว้ด้วย

3. สิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การในชั้นสอบสวนตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 134

ป.วิ.อาญา มาตรา 134 “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงานเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว นามสกุล ชาติ บังคับ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งข้อหาให้ทราบ และต้องบอกให้ทราบก่อนว่า ถ้อยคำ

ที่ผู้ต้องหากล่าวนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานชั้นเขาในการพิจารณาได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การ
อย่างไร ก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลย ก็ให้จดบันทึกไว้”

บทบัญญัติตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 134 นี้ อาจเรียกได้ว่าเป็น เอกสิทธิ์ของผู้ต้องหา ว่า
ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การอย่างไรต่อพนักงานสอบสวนก็ได้

4. สิทธิที่จะไม่ถูกสอบสวนโดยมิชอบด้วย ป.วิ.อาญา มาตรา 135

ป.วิ.อาญา มาตรา 135 “ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆซึ่งเป็น
การล่อลวง หรือขู่เข็ญ หรือให้สัญญากับผู้ต้องหาเพื่อจูงใจให้เขาให้การใดๆในเรื่องที่ต้องหา
นั้น”

สิทธิของผู้ต้องหาตามข้อนี้ก็คือ ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะถูกสอบสวนโดยไม่ขัดต่อบทบัญญัติ
ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 135

5. สิทธิเกี่ยวกับเรื่องประกันตัวตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.

2540 มาตรา 239

มาตรา 239 “คำขอประกันผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่าง
รวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตาม
หลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ในกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ
โดยเร็ว...”

6. สิทธิเกี่ยวกับเรื่องการสอบสวนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.

2540 มาตรา 241

มาตรา 241 “ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือ
พิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม

ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหา มีสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งคนไว้วางใจเข้าฟังการ
สอบปากคำคนได้

ผู้เสียหาย หรือ จำเลย ในคดีอาญา ย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของคนในชั้น
สอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของคน เมื่อพนักงานอัยการ ได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว
ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือ ผู้มี
ส่วนได้เสีย ย่อมมีสิทธิขอทราบสรุป พยานหลักฐานพร้อมความเห็นของ พนักงานสอบสวน และ
พนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

7. สิทธิจะได้รับการจัดหาทนายความ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ. 2540 มาตรา 242

มาตรา 242 “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วย
การจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหา
ทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือ โดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว...”

8. สิทธิในข้อสันนิษฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

มาตรา 33

มาตรา 33 “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหา หรือ จำเลย ไม่มีความผิด
ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น
เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

หน้าที่ทั่วไปของผู้ต้องหา

โดยเฉพาะหน้าที่ในการปฏิบัติตามหมายเรียกของพนักงานสอบสวน ซึ่งพนักงาน
สอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียก ตามความใน ป.วิ.อาญา มาตรา 52

ป.วิ.อาญา มาตรา 52 “การที่จะให้บุคคลใดมาที่พนักงานสอบสวน...เนื่องในการสอบสวน...หรือการอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ จักต้องมีหมายเรียกของพนักงานสอบสวน...”

ป.วิ.อาญา มาตรา 53 “หมายเรียกต้องทำเป็นหนังสือ...”

ในกรณีที่ผู้ต้องหาได้รับหมายเรียกโดยชอบแล้ว ถ้าผู้ต้องหาไม่มาตามหมายเรียก ป.วิ.อาญา บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการที่จะขอให้ออกหมายจับตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 66 (3) การที่ผู้ต้องหาขัดขืนไม่มาตามหมายเรียกของพนักงานสอบสวนนั้น ถือเป็นเหตุหนึ่งที่จะขอให้ออกหมายจับผู้ต้องหาตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 66 (3) เท่านั้น

ป.วิ.อาญา มาตรา 66 “เหตุที่จะออกหมายจับได้มีดังต่อไปนี้ (1)... (2)...(3) เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งไม่ได้ถูกควบคุมหรือขังอยู่ไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควรก็ดี ได้หนีไปก็ดี มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะหลบหนีหรือจะ ไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน โดยทางตรงและทางอ้อมก็ดี...”

หนึ่งกรณีของการออกหมายจับนั้นต้องพิจารณาความในมาตรา 237 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ประกอบด้วย

มาตรา 237 “ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใด จะกระทำมิได้ เว้นแต่ มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้น ได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือ มีเหตุผลจำเป็นอย่างอื่น ให้จับได้ โดยไม่มีหมายจับตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ ต้องถูกนำตัวไปศาลภายใน สิบแปดชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัย หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้คือเมื่อ

(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ

(2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย”

ข้อสังเกต กรณีผู้ต้องหาขังขึ้นไม่มาตามหมายเรียกของพนักงานสอบสวน ไม่ถือว่าเป็นการขังขึ้นคำบังคับตามกฎหมายของพนักงานสอบสวน อันจะเป็นความคิดและมีโทษทางอาญาตามที่บัญญัติไว้ใน ป.อาญา มาตรา 168 แต่อย่างไร

ข้อสังเกต กรณีถ้าเป็นการเรียกบุคคลอื่นในฐานะเป็นพยาน ให้มาพบพนักงานสอบสวนแล้วไม่มาตามหมายเรียกของพนักงานสอบสวน ต้องถือว่าบุคคลนั้นมีความผิดและมีโทษอาญาตาม ป.อาญา มาตรา 168 ฐานขังขึ้นคำบังคับตามกฎหมายของพนักงานสอบสวน

ป.อาญา มาตรา 168 “ผู้ใดขังขึ้นคำบังคับตามกฎหมายของพนักงานอัยการ ผู้ว่าคดี หรือ พนักงานสอบสวน ซึ่งให้มาเพื่อให้ถ้อยคำ ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับ ไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

กรณีผู้ต้องหาเป็นผู้วิกลจริต

ป.วิ.อาญา มาตรา 14 “ในระหว่างทำการสอบสวน...ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหา...เป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวน...สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำ หรือให้การว่าตรวจได้ผลเป็นประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวน...เห็นว่าผู้ต้องหา...เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้แจ้งการสอบสวน...ไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิต หรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัด หรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ ตามแต่จะเห็นสมควร...”

3. พยานหลักฐาน

พยานหลักฐาน หมายถึง พยานบุคคล พยานเอกสารและพยานวัตถุต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคดี รวมตลอดทั้งพยานผู้ชำนาญการพิเศษอื่นๆตามที่จะมี ทั้งนี้ตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อาญา ตั้งแต่ มาตรา 226 จนถึง มาตรา 244

4. พนักงานสอบสวน

ป.วิ.อาญา มาตรา 2(6) “พนักงานสอบสวน หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน”

ป.วิ.อาญา มาตรา 2(11) “การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่น ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ”

จากบทบัญญัติตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2(6) และ (11) ข้างต้น ให้ความหมายโดยสมบูรณ์ของพนักงานสอบสวนได้ว่า พนักงานสอบสวน คือ เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวงและดำเนินการทั้งหลายอื่น ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเอง ทั้งนี้เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

อำนาจหน้าที่นี้ นับเป็นอำนาจเฉพาะตัวของพนักงานสอบสวน ซึ่งจำเป็นต้องทำการสอบสวนด้วยตนเอง ไม่อาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่น หรือเจ้าพนักงานอื่นทำการแทนได้ ทั้งนี้ ยกเว้นการใดในการสอบสวนอยู่นอกเขตอำนาจของพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจส่งประเด็นไปให้พนักงานสอบสวนซึ่งมีอำนาจทำการนั้นจัดการได้ กับกรณีการใดเป็นสิ่งที่เล็กน้อยในการสอบสวน ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของพนักงานสอบสวน ไม่ว่าจะทำเองหรือจัดการตามประเด็น มีอำนาจสั่งให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชาทำแทนได้ แต่ทั้งนี้เมื่อประมวลกฎหมายวิธี

พิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่นมิได้เจาะจงให้ทำด้วยตนเอง (ป.วิ.อาญา มาตรา 128) ตัวอย่างเช่น กรณีตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 150 บัญญัติให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพโดยเร็ว เป็นการที่พนักงานสอบสวนจะต้องทำเอง จะมอบหมายให้บุคคลอื่นหรือเจ้าพนักงานอื่นทำการแทนไม่ได้

สำหรับกรณีการกำหนดตัวพนักงานสอบสวน ว่าเจ้าพนักงานตำแหน่งใดบ้างที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นพนักงานสอบสวนได้ หรือมีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาได้ กรณีนี้ต้องย้อนกลับไปดู ป.วิ.อาญา ในมาตรา 18 ซึ่งเป็นกรณีปกติทั่วไป ตามที่ได้กล่าวถึงมาแล้วข้างต้น

5. พนักงานอัยการ

ป.วิ.อาญา มาตรา 2(5) “พนักงานอัยการ หมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าหน้าที่อื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้”

ป.วิ.อาญา มาตรา 28 “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

- (1) พนักงานอัยการ
- (2) ผู้เสียหาย”

ป.วิ.อาญา มาตรา 120 “ห้ามมิให้พนักงานอัยการอื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความคิดนั้นก่อน”

จากบทบัญญัติตาม ป.วิ.อาญา ข้างต้น พนักงานอัยการ จึงหมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาที่กระทำผิดอาญาต่อศาลในความหมายปกติทั่วไปนั่นเอง ประการสำคัญอำนาจในการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการนั้น ฟ้องได้เฉพาะคดีอาญาที่ได้ผ่านการสอบสวนในความคิดนั้น โดยชอบจากพนักงานสอบสวนแล้วเท่านั้น

6. ศาล

ป.วิ.อาญา มาตรา 2(1) “ศาล หมายความว่า ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษา ซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา”

7. หน่วยงานทางวิชาการ

หน่วยงานทางวิชาการ ในที่นี้หมายความว่า หน่วยงานต่างๆที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือในการสอบสวน และในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ตัวอย่างเช่น กองทะเบียนประวัติอาชญากร , กองพิสูจน์หลักฐานสำนักงานตำรวจแห่งชาติ , กองการต่างประเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกองแพทย์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ฯลฯ เป็นต้น